Zargotin

Mihemed HENÎFÎ

Û.. gurzeke dîtir ji zargotina EFRÎN ê

Daneheva: Pîr RUSTEM

Mihemed HENÎFÎ

Bi navê Yazdan ê dilovîn û dilovan.

Hemd û şukir ji Xwedê re
selewat ji Mihemed Mistefa re
Elî û eshabê wî giştika re
royê heft hezar car jê re(1)
Xwedê û ya Reb ekberî
selewat û selam tim li serî
Jêre hat wehî û kîtab
wan jî da me weiz û xîtab
Açiqkirin eyb û îtab
beyankirin xeta û sewab
Rokê bi emrê Elah û muîn
derbaskir Cebraîl emîn
Emrê Reb elalemîn
pir hewas kir Cebraîl emîn
Ji ezman dahat rûyê zemê
hatî hizora Mihemed emîn
Ne emrê herb û xeza
hatî emrê ceng û ceza(2)
Go ya Elî elmurteda
emrê Xwedê ji te re soze(3)
Go ya Elah, Reb elxefar
bi emrê Mihemed çar yar
Hezretî ELÎ li Dindilê bû sîwar
raki şûrê xwe yî Zulfiqar
Go ya Elah ya sitar
go ya ezîz ya xefar(4)
Êkê here dîn ezar kê
kê qebûl kir bikê dost û yar
Berê xwe da diyarê kifar
kafira bike talan û tar-mar(5)
Wexta Elî ji Midînê bi rê ket
gelek eshabe rabûn pê ket

Çavê Mihemed Henîfî lê ket
ew jî rabû, ew jî bi pê ket
Go ya şêrê Xweda; "ebî"
dilê min rabû çare nabe
Mineta min li ser te be
tu kê min jî bi xwe re bibe
Elî xwe ji Dindilê çekir
herdu çavêd lawê xwe maçkir
Dest hilanî due lê kir
suhbet û tenbîh lê kir(6)
Got: tu yî bi çûkî, law can fîda
tu damîş nabî li ceng û ceza
Hîn ne ferze ji te re xeza
tu here ji xwe re nav yaxorza
Ey cîgerê minî ezîz û delal
tu vegere here rûne li mal
Eger sebra te netê li mal
ji xwe re xewke bi eşq û xeyal
Şev dirêjbû; bû meh û sal
netê çava xewa zelal
Seyda rabû bi husin û cemal
Quran xwend bi ismê Celal
Nimiya sibêkir bi kemal
got ezkê herim awa xezal
Siwar bû rakir tîrkevan
berê xwe da çiya û çolan
Ji xwe re kir ger û seyran
dike awa teyr û heywan
Di bin re deşt bû, di ser re çiya bû
xezal ji pîşê rabû
Heywan rabû ew winda bû
aqil ji serî bela bû
Hin şewitî, hin jî pir şabû
got Xweda û ya Reb çi belabû
Hesret kişand meraq rabû
bi emrê Xweda û Elah bû
Got: ya Reb carek din bibînim

bi xweşî bigrim lê nexînim
Hedya bibim li xelkê bibînim
sebra dilê xwe pê hûnim
Bi xweşî bigrim vê şêrînê
bibim bajarê Midînê
Jin û mêr kesek nemîne
her kes werê ji xwe re bibînê
Pir lê gerî çare nekir
îza xezalê wî winda kir
Xezal derê, pir lê gerî
kemend çekir lê kir qîrî
Ji kemendê filitî paş xwe nerî
aqilê Mihemed Henîfî firî
Dest avêt tîrkevanê
êkê lêxînê li wê heywanê
Qêmîş nabe, dest narinê
dibê ya Reb tu zanê
Kevan danî kemend rakir
dîsa xezal, wî winda kir
Pir lê gerî çare nekir
qoriya gêwir beyan nekir
Ket qoriyê, xezal sekir
xezal nedî çare nekir
Delxa eşqê lê zêdekir
di cih de rûnişt, gavek çenekir
Xewê li fikrê xelibkir
hespê xwe berda bi xwe jî xewkir
Mebê qoriya gêwir-şer
dused siwar begcî li ber
Di sere narê çûkî pere
bi şev ordî-ordî digere
Qoriya gêwir bi dar û biye
di bin re deşt û di ser re çiyaye
Mihemed Henîfî di xew de maye
bi serde hatî dewriya dijmine
Hatin li dorê sekinîn
li hev nerîn bi hev re kenîn

Fereh, fereh li dora wî gerîn
xayîn-xayîn li wî nerîn
Ji ku hatî ev lawikê dîn
ji me re hespê hişîn
Wexta husin û cemala wî dîn (dîtin)
ecêb man, aqil firîn
Li hev rûniştin, bi hev şêwirîn
gotin: me wek vî camêrî nedîn
Hev melîke ne însane
ne beşere, ev ruhane(8)
Çi ecêbe kes nizane
ya sitar û ya rihmane
Çaxa wan bi hev re dendikir
ji xew rabû li dora xwe nerî
Li dora xwe dît dused siwar
wek çêlikê şêra li dora xwe nerî
Vêra gotin: ey mehbob can
tu li çi digerî li van deran
Tu melîke lê însan
xwe ji me re bike beyan
Ew rabû ser xwe ji nav wan
got: ne melîkim, ez însan
Ji xwe re digerim li aw û seyran
hûn jî xwe ji min re bikin beyan(9)
Bi hev re gotin: huske, huske
virde were tu can xelaske
Hespê bide xwe xelaske
derb û teina tu derbaske
Mihmed Henîfî got: şorê zêde bi min re nekin
edebê xwe mehfezekin
Tiştî ji min omîd mekin
herin li îşê xwe hûn sekin
Mekin şorê ne bi ciye
heqê we li hespê min çiye
Li hembera we jî însane
biçûke pêlewane
Hew ewladê lawê şêrane

siniye û mislimane
Gotin: tu nizanî ev qoriye
ev ne ciyê her kesiye
Dused siwar li ber begciye
mezinê me tabotciye
Tebot got: tu were şorê zêde meke
qulaqê me ker neke
Tu were destê Tabot maçke
li ber biger ê te afkê
Mihmed Henfî got: ey gawirno mekin lafa
bavê min Eliye Elmurteda
Cidê min Mihemed Elmustefa
bi min mekin zor û cefa
Çaxa wan axnemîşnekir
dused siwar çêwirmîşkir
Mihmed Henîfî çi îşkir
di seetekê de îşê wan bêtmîşkir
Mihmed Henîfî şêrê bi nîşan
siwar bû bi heybet xwe berda meydan
Bi heybeta Elî Elmurteda
saykê gurek kete nav pezê
Dused siwar gî qurmîşkir
serê begê wan kêsmîşkir
Rêka Midînê wî dûzmîşkir
zikir, tewhîd lê olmîşkir
Serê begê wan hanî
li orta bajêr nîşandêrik danî
Ê ku dî ecêba xwe hilahnî
kesî nedîbû ji kuderê hanî
Elî ji cengê fitilî
serî li orta bajêr dî
Belê çi qoçe, çi seriye
yî qasî serî kerekiye
Got: ev seriya kê aniye
li orta bajêr daniye
Min pir serî gawira qutkiriye
weke vî serî min nediye

Gotin: Mihmed Henîfî
ji sê roya bi şûnda bi xwe re aniye
Elî hat rûnişt li mal
Mihmed Henîfî bi naz û delal
Hat hizorê bi edeba kemal
jê kir pirs û cewab û soal
Got: hev çi îşe cîger delal
doxir bibê bi ismê celal
Got: bavo weke te îzin dayî
ez çûm awê, min xezalek dî
Xezal çû li paş xwe nerî
aqil ji serê min firî
Çi xezal bû, çi xezal bû
pir şîrîn bû, pir delal bû
Hew ne xewn bû, ne xeyal bû
bavo bi emrê Rebê zo Elcelal bû
Wexta xezalê serê min dî
ji xwe wêde heywan revî
Eşqa dilê min li ser firî
ez sekinîm min li pê nirî
Xezal çû, ez diketim dû
di ser çiya re hew aşmîş bû
Di qoriya gêwir de hunda bû
aqil ji serê min bela bû
Li qoriya gêwir ez peya bûm
ez helak bûm, pir westiya bûm
Bi sewt û dengê wan ez şiyar bûm
rabûm ser xwe min deng lê kir
Bi hev re kirin huske-huske
virde were tu xwe xelaske
Hespê bide, xwe xelaske
derb û teina tu derbaske
Aman bavo me li ber hev da
wan digot min cewab da
Wan xwe ji min re hewal neda
dilê min tirsî û xeyal neda
Yek ji min, yek ji wana

em rabûn hev bi zimana
Dused siwar ket meydanê
sire hat şûr û kevanê
Bavo tu were a vana
kalo tu were aman-amanê
Ez diketim ceng û meydanê
hanî bazara seriya û cana
Aman bavo min çi îşkir
bi tîrkevanê min kêşmîşkir
Dused siwar min şaşmîşkir
min yek nehêşt, gî qurmîşkir
Min neir kişand, kir vivan
birîndara kirin aman(10)
Xwîn meşiya li ser erdan
ew seriyê te dîbû seriyê begê wan
Elî got: li binê yek beg
got: bi heyran çavê te yê reşbelek
Tu gule min ke li min seke
got: aman cîger cak (carek) din we meke
Gawirê Tebot rabe
eskerê wî vê hesabe
Tuyî biçûke tu hîn xeşîme
got: paşê çare lê nabe
Gawir gî bi min re dijmine
min dinya sorkir bi xwîna wane
Min xirakir diyarê wane
min windakir warê wane(11)
Min pir mêr ji wan dikuştin
min pir jin vê mêr hêştin
Heta bi roya qiyametê
xwîna wan ji erdê netê şuştin
Hewna gî (ew te) ji min bikînin
eger fersendê li te bibînin
Ê canê te pir bêşînin
ê kezeba te pir bişwetînin
Aman oxlim tu cîgere
tu bi ruhê min re bere-bere

Got: ew ne xezale, law cîger
aman-aman cak din wêda mere
Li pîşa te xwe kir xezal
aman-aman ew xeyale
Nesîheta min li te be
tu gul min ke, tu poşman nabe
Eger tu çû awê, sêdê
ji Betmanê derbaz mebe
Nesîhetkir Heyder kirar
cîger hestiyê xwe Zolfeqar
Hezretî Elî li Dindilê bû siwar
berê xwe da diyarê kifar
Hesen, Husên birin bi xwe re
Mihmed HENÎFÎ maye ji par re
Aqil çûye bi xezalê re, xewa xwe netê
dibê ya Reb kîcax sibe bibe
ku ez derkevim seydê û awê
ez ketim vê sewdayê
ji vê sewdayê xewa min netê
sibe vehat û rok xweş hilat
siwarbû bi heybet, ew rabû bi rê ket
kemend rakir bi orta çiya ket
Îz hilîna bi pê reşiyê ket
xezal rabû bi pîşê ket
Kemend çekir li piştê ket
xezal jê revî bi orta çê ket
Nedihêşt gelî û newal
ji teina re meisûm ziman bû lal
Omidî birî nedî xezal
dîsa çû ket nav qoriyê
Vê neqilê hezar gawir li ber qoriyê
rastê hatin li dewriyê
Xeber didan hev bi boriyê
dora meisûm wan hilanî
Deng û gaz li hev danîn
şûr û kevan wan hilanî
Lê hatin hev dijminê dîn

vêre gotin: ey pêlewan
Tu çi digerê li van deran
tu çeke şûr û tîrkevan
Were teslîmbe xelaske can
Mihmed HENÎFÎ şêrê bi nîşan
Got: ey gawirno mekin lafan
ez nehatim herb û cengan
Ez ji xwe re digerim li awa seyran
min xezalek xwe hindakirî
Bi eşqa wê re aqilê min firî
xeyala wê fikra min birî
Hûn xelaskin can û serî.

Gotin: here cem begê me
ê te afkê ji xemê
M. Henîfî got: ez begê we qe nasnakim
destê gawira ez maçnakim
Dînê Mihemed sivik nakim
ji pûta re secde nakim
Ecdadê min kesî we nekir
ji gawira re hirmet nekir
Ji pûta re scde nekir
wexta mesûm ev şora kir
Hezar gawir çav li hevkir
giştika bi hev re hicûmkirin
Mesûm perîşan, ziwankirin
gotin: ev pêlewane
Lêxin medin wî meydane
ev siniye, mislimane
Li ser me pir nîşane
ev çêlikê dijminane
Pêlewan can qurane
ordî tev de pênikane
Hele sekin li zendane

Hina gotin lê mexînin
hûn vayî bi kemendê xînin

Banêkin şalê hûn vêxînin
ji Tebot re hûn bişînin
Mihmed Henîfî got: ya Xwedê
tu nesir û qowetekê bidê
Tu sur û hêbetekê bidê
ya Reb tu qudretekê bidê
Bi navê Xwedê şûr kişand
çep û rast lê dixînê
Bi heybet neirê dikşînê
xwînê li erdê dimeşînê
Hespê di bera dibezînê
pêlewana ditirsînê
Şiir li meydanê dixwînê
navê Elah dizekirînê
Ew bi tenê kes ne li piştê
zend, destê xwe vedimiştê
Geh bi şûr û geh bi xiştê lêdixînê
heftê gawir ji wan dikuşt
Şûr hilanî û gurz rakir
ceinim bi canê gêwir şakir
Dused gawir bi gurz peyakir
gurz hilanî tîrkevan rakir
Dest avêt tîrkevanê
gawir dan ber nîşanê
Derbê wan dan ber qelqanê
hicûm, talankir nav wanê
Gawir sekir çare nebû
herkî çû ew zêdebû
Xedeb rabû koç lê nebû
êvar dahat ew sebeb bû
Bi birînkirin derb lêxistin
bi wî halî bi kemendê xistin
Bi dewheft (hefde) ciya bi birînkirin
canê nazik bi xwînkirin
Perîşan û ziwakirin
êrîş û mehzûnkirin
Werin vî halî, vî îşî

hêsirê zelal ji çavan diherikî
Xeber şandin ji Tebot re
gotin: me dijmin girt ji te re
Çi emrê te heye ji me re
em bikujin lê hûnin ji te re
Got: bigrin hûnin ji min re
ez wî bi çavê xwe bibînim
Bi destê xwe hêfa xwe hilînim
e ji bavê wî pir bi kînim
Bi destê xwe bi dardakim
ez laşê wî di erdêkim
Ez navê wî ji dinê rakim
ez dijmina li wî şakim
Meisûm anîn bi kêf û saz
bi kef û suhbet dinbil baza
Daraxace jê re venan
tu xelaske Rebê rihman
Çaxa meisûm li dara nirî
omidî ji canê xwe birî
Got: medad ya Reb û dagirî
got: îmdad bav û li rêkê nerî
Aqildar gî li hev hêwirîn
li hev rûniştin bi hev şêwirîn
Ji tirsa Elî re wan newêrîn
qerar nedan çav nebirîn
Gotin: paşa em ji te razîne
vî meisûmî bi dar mexîne
Çekin zîndanê bilezînin
şalê hûn wî biftilînin
Kuştinê wî ne çetine
ew eybeke pir mezine
Salê wî dewdudune
ew biçûke neyî mezine
Elî rêwiyê hedîse
eger va îşî bibîse
Ê ji nav me rakê Dêr û Kenîse
werin embozmîşkin va meclîse

Nav û nîşanê wî pirin
pêlewanek ji me tine
Li pîşa Elî bisekine
ev îşekî pir çetine
Ew pêlewanekî pir mezine
serê şûrê wî dudune
Hin dirêje, hin kine
ne polate ne hesine
Eger em vî bikujin
em xwîna vî birjînin
Paşê ne dimîne mêr û jin
ê kokê me wîne
Eger em vî ji rê bêxînin
ji ser dînê wî biftilînin
Emê pir îşa bibînin
dînê Mihemed emê hilînin
Saz û suhbet qarmîşkirin
qetil û ferman bozmîşkirin
Wana birînê wî gî kewandin
melhem kirin him şidandin
Xem û xeyalê wî revandin
koçek û sera xemilandin
Tebot got: law virde were
ji me re bide xweş xebere
Tu Erebe lê tu Fire
tuyî Faris lê tu Berbere(12)
Got: neyî Farisim neyî Berberim
Hîcazîme bi xêr û bêrim
Ez lawê Elî heyderim
torînê hezretî pêximberim
Wan rakir qedeha wî ya şerabê
gotin: bûrin fexe bi şifa be
Got: ez venaxim, ew herame
ev ne laiyq dînê meyî îslame
Heram dike heq-elaame
ev hedîsa xêr-elename
Ez venaxim ew mirdare

kesek ji me venexware
Kî vexe ew pîs mirdare
ciyê wî ceinim û ezab û are
Tebot got:hûn bilezînin
Mînê ji min re bişînin
Xeber dan şêrîn Mîne
kilîtê li sindoqê dixîne
Di zêr û zîv de xwe dixemlîne
gulya dişo bi misk û bîne
Mîne xatûn xemilandin
ji Tebot re şandin
Li hember lêwik disekinandin
husin û cemala wê lêdimandin
Ji saz û suhbetê kes namîne
giştik tên sêra Mînê
Mîne li meydanê disekine
ku, Mihemed Henîfî bi-ecbînê
Çaxa Mîne hat meydanê
giştik rabûn ser lingane
Ya sitar û ya sibhane
ew çi rinde, ew çi cane
Beden zirav ji dara sewliyê
çarde salî nuhgîştiye
Çavê reş û bi xwe sipî sewliye
norê îmanê li ser bêliye
Hevav sorin wek sêve
bi tertîbe dev û lêve
Enî gewre weke hêve
ez bi heyran bûk û zêve
Bi tertîbika pir girane
Mîne disekine li meydane
Tabot rabû ser lingane
bangkir go: ya pêlewane
Tu were şora min meşkîne
qedehê ji destê min hilîne
Dînê Mihemed biterkîne
ez bi tedim şêrîn Mîne

Mihemed merîkî sahire
hin kizab, hin şaire
Ew cazokî pir mahire
sihra wî li dinyayê bû şahire
Tim sîfîlî û serokdare
tim mihtacî, perîşane
Neyî zengîn xwenedane
ew sêwîkî derwîşe
Ez bi tedim xezîna zêre
bax û baxçe, milk û xêre
Kawîza hesp û şêre
qaz û ordek, qumrî û teyre
Çiqa beg û emîr hene
giştik li dora wî û Mînê ne
Hinek derin, hinek têne
giştik xwezgênciyê wê ne
Didin min vê hesab zêra
memleket û bajara
Mîne qîzek pir çelenge
li dinyayê bi nav û denge
Nîşana horiya lê bûn renge
li ser bûn herb û cenge
Mihmed Henîfî go: tu were min bi dengkirin mede
ser birînê min vemede
Birînên min dêşin zêde-zêde
ez nabim, Mîne bi şûnde
Tabot go: tu di bin re çava rake
tu şora min di guhê xwe re ke
Tu vê rindê bi qismetî xwe ke
dil û canê xwe pê şake
M. Henîfî go: nabim, nabim Mîne nabim
li cinetê bi horiya şabim
Ez bi keder, bi ezabim
bi îznê Xwedê bi xwe re bim
Nabim Mîne, qebûl nakim
ez dînê xwe betal nakim
Ez bavê xwe zelîl nakim

ez cidê xwe melûl nakim
Nabim, nabim tine fêde
birînên min dêşin zêde-zêde
Kî qîza te dixweze
here bi xêr pêde
Li dinyayê kêfê min netê
esil kêf kêfê cinetê
Ji min meke vê minetê
ev îşa li hesabê min netê
Dînê xwe nadim bi hezar Mîne
ez bi birînim, law min mêşîne
Ez nexweşim min meecizînin
herin îşê xwe bibînin
Tebot sekir fêde nekir
wî dînê xwe terknekir
Qedeha şerabê ranekir
şeytên ar û xedeb dada
Emir dabû wa celada
îmdad werê ji Xwedê da
Tebot go: rabin vî dardakin
laşê vayî di erdêkin
Ya zihêrinê bi serdakin
zû ji hemberê min rakin
Meclîsê li çavê hev nerî
bi dizî bi hev şêwirîn
Qerar nedan çav nebirîn
ji tirsa Elî wan newêrîn
Gotin: eger kî wî bi dardakê
Elî navê wî ji dinê rakê
Şûr-neçel bi dest xwe ke
werê pergala we belakê
Rabûn birin çekirin zîndanê
nan û av nedanê
Gotin: bila herê gul-xewnê
heta bi xwe werê îmanê
Go: Mîne çû mal daqim danî
eşq û sewda ew hilanî

Go: aman ya Reb tu zanî
tu bikê hevalê vî canî
Çi mehbûbe çi cane
ew çi şêrîne û pêlewane
Ji derdê wî re bû dîwane
ji eşqa wî re bû perwane
Ji neslê pake û xwenedane
ew muimin û mislimane
Sebir û halê min nemane
can û seriyê min qurbane
Heta êvarê bisebirim
bi derdê eşqê bidebirim
Bi derdê wî ez bimirim
di xwe bibihurim ez binirim
Sebra Mînê netê ku
kîçax êvar dayê
Ku ez çarekim vê sewdayê
Xwedê dewleta bavê dayê
Êvar dahat reş bû cîhan
ket xew cimle însan
Mîne rabû çû ber zîndan
jêkir serê begciyê zîndan
Gulêdinê li ber zîndanê
sekir dixwînê Quranê
Di bere dikşîne kûr nalanê
dikê li ber candanê
Meisûm dixwînê Quranê
Quran xweş tê li Mînê
Sebir û qurar li ser namîne
tirs û hesab li ber namînê
Eşqa Mînê hîn zêde kir
dengê Quranê fêde kir
Kevirê ji deh qentaran
ji ser devê bîrê bi tenê çekir
Kemend berda zîndanê
Mihmed Henîfî jê dertînê
Şehadeta xwe hilanî

misliman bû ew hat îmanê
Go: le Îlah île Alah
heq Mihemed resûl Ellah
Rabû du hesp anîn
hekîb ji zêra wan dagirtin
Çaxa ji bajêr bi rêketin
rê û yolaq bi berketin
Toz û dûman bi ser ketin
berve Midînê bi rê ketin
Mînê go: ya Hîcaziyo
navê te xweş bi xêr çiyo(13)
Tu lawê kê û tu kiyo
şalê tu lawê Eliye
Go: ez Mihemed Henîfîme
ez lawê hezretî Elî me
Lawê Henîfa Romî me
ez ji neslê Haşmî me
Mînê go: hemd-lah ez ne poşmanim
ez pûka pêlewanekî ciwanim
Bûka pêximberî axir zemanim
le Îlah île Allah ez mislimanim
Mînê dikr şêwir tas
teqdîm dikir guliyê taz
Ji Mihmed Henîfî xweste miraz
pir kêf, ew pir şaye
Mihmed Henîfî go: ya Mîne
tu şora biterkîne
Ez mislimanim li pîşa me
ew rêka dîne
Dînê me dînekî temîze
mezhebê me pir ezîze
Terîqeta me pir lezîze
vê nikeh ji me re ne cayîze
Wexta em bi xêr gîştin Midînê
cidê min nikeha me derîne
Şiyê heram li me namîne
her kes miraza xwe bibîne

Heta te li xwe nikeh nekim
ez destê xwe bi te nakim
Bi çavê xerap li te senakim
emrê terîqetê ez çenakim
Sibe dibû siba rihmet
îş açiq dibû beyane
Laşê begcî li ber zîndane
serî hatî ber lingane
Xeber dane qerêl
qulaq lê sor bûn bûne sêl
Li serî qij bû por, simbêl
kir qîre wîle wîl
Wexta Tabot xeber rakir
ax hilanî bi ser xwe kir
Gaz û hawar li ewîla kir
xeber li dora xwe bela kir
Go: aman zûbin bilezînin
hezar esker zû bi pêxînin
Wî bikujin Mînê hûnin
hûn kesî pê mehesînin
Hezar esker gî bi qabûtin
bi şûr, mertal bi labûtin
Hespê wan lîwan çûtin
giştik ebdê senem-pûtin
Goz û niqare lêketin
hezar siwar bi pê ketin
Hesp ajotin bi pê ketin
ew bela bûn bi çê ketin
Hezar esker li kuştinê
li xwestinê li girtinê
Bi pê ketin wan fixangî
gawira nêzîkî li wan kir
Mihmed Henîfî hesabê wan kir
go: meded ya Reb carekê bankir
Mihmed Henîfî go: ya Mîne
metirs xema qet mekşîne
Îmdad Reb elalemîn

mided ya Mihemed emîn
Bi emrê xaliq elbarî
ez natirsim ji hezarî
Ez di navkevim ew zirare
tu rûne sêrke li vî warî
Ez bikim bilezînim
pir ecêba li wan bimînim
Şûrê heq ez bikşînim
serê wan bifrînm
Mihmed Henîfî li wan fitilî
tabû tev li hev xurcilî
Meydan ji neirê di-edilî
xwîn ji birîna duxul-xulî
Neir kişand kire qîrî
îmdad werin melek sêrî
Kurê biçûk ket nav kerî
Mînê li wira dagirî
Gawira gotin: ya mihmedî
me wek te ti ecêb nedî
Vê neqlê umrê te jî qedî
tê ço xwe xelaskê ji hezarî
Law decal, te çi îşkir
ordî tev de, te bozmîşkir
Tu qiçkikî dewdu salî
te em kirin çi halî
Tu ne bi tenê, law tu neyî xalî
wek dêwa tu dinalî
Mihmed Henîfî şêrê bi nîşan
bi heybet cewab da wan
Go:Ey kevirê bê dîn, îman
ez lawê şêrê Yazdan
Hûn bandikin pûtê zeman
kevirê hişk, dare vê can
Ez bandikim Elah û Rehman
ew xwednê zemîn û ezman
Ey kafirler hûn wemekin
cava rakin li min sekin

Hûn sîleha, şûra çekin
hûn destê xwe bi min mekin
Li salê min hûn semekin
şorê ne rind hûn mekin
Ya îslam bibin werin îman
ya hûnê bi destê min bimirin
Delxa min rabû pir şadibim
ji seriyê we re ez celadim
Ez merîkî pir eynatim
heta nemirim Mînê nadim
Bibêm ya Elah ez bangkim
meydanê gî bi serî û cankim
Can û malê we talankim
Mînê nadim, we bi qurbankim
Van şorina têkar kirin
di ber xwe ve çûn, wan e`ar kirin
Hesp ajotin lê xarkirin
êriş kirin kum xar kirin
Hicûm kirin aman-aman
ketî e`rdê toz û dûman
Kafir û dijmin vê dîn îman
nema rihmet ne jî ûjdan
Hew bi tenê hewna hezar
hew tên îman ehlî kifar
Gî pêlewan, zalim, cebar
îmdad wey Heyder kirar
Ket nav wana şêrê bi çek
damîş nabe û mulûk
Ketin herba law, zave û bûk
bozmîşkirin tabora mulûk
Çep û rast lêdixînin
ji ser hespa difirînin
Di ce`nimê de wan dişewtînin
ne`r-ne`ra dikşînin
Hefsid di bin şûr re derbas dikir
jê sed revî xwe xelaskir
Hale dijmin wî qiyaskir

ji xwedê re hemd û îxlaskir
Hatin ji tabot re beyankirin
hesp şidandin lîwankirin
Tabot wekî kera zirî
ji text û taca omidî birî
Aqil, tedbîr ji serî firî
li pêlewana kiriye qîrî
Komkir çar hezar pêlewan
giştik filan ibin filan
Bi sur û heybet bi nav û nîşan
ket nav wan û bû fixan
Go: Kî serî wî ji min re hûnê
ezê bi wî dim şêrîn Mînê
Eger bi xweş ji mi re hûnê
bila were li ser text rûne
Gî siwar bûn li hespa nîştin
li deştê ji para gîştin
Şûr û pala xîşte-xîşte
siwara peya li şûn xwe hîştin
Li wêderê bûn çar tabû
hink bi rum, hinek bi şûr hin bi gurz, hin bi labor
……………………
tu xelaskê rebê xefûr
Hin li fikrê text û taca
hin li fikrê bûk û zava
Hesp didan ber qurbaca
bela bûne li deşt qiraca
Ji çar yalya de hicomkirin
lawik perîşan û zîwankirin
Canê nazik bi xwînkirin
me`sûm melûl û mehzûnkirin
Mîne xatûn bi girî û şîn
canê nazik tevde bibirîn
Mele`ûn kafir tabot vê dîn
li pêlewan dikir qîr
Hew bandikê lêdixînê
M. Henîfî ne`ra li ser ne`ra dikşîne

Xwînê li e`rdê dimeşînê
piştê li wan dişkînê
Hin bin birîn hinek mirin
hina sîleha xwe çekirin
Hin revîn canê xwe xelaskirin
deşt û çiya derbaskirin
Tabot ji para (piş ve) yamankir
def lêxist herb îe`lnmkir
Zar û firya, ax amankir
sed-hezar e`sker komkir
Hin siwar kirin hin meşandin
ket pîşa e`skerê û kişand
Kafirî mele`ûn, dînsiz, zalim
can nazik zêde êşandin
Tabot, ordî ji para îmdad gandê
gî (giş) bi te`lîm û e`limandî
Sed-hezar gî bi hev re şandî
bîraqa sor verşandî
Hin bi şûr, hin bi mertal
hin bi rum, hin bi pale
Hesp rabûn ser çar nala
birîndara nale-nale
Hin bi gurz, hin bi qelqana
hin bi ewqa, hin bi tîrkevana
Şîqirtî derê qatê ezmana
tu were hale pêlewane
Çi însaf û çi ûjdane
çi merhemet û çi îmane
Xwedê û ya reb tu zanê
tu xelaskê, tî rihmane
Pêlewan hesp ajotin
meydan xwestin, xezel gotin
Li meydanê can firotin
kelîma tewhîdê ne digotin
Siwar bû xwedanê hespê bezo
ket meydana ceng û ceza
Saykê gurek ket nav peza

bi canê wan kirin zor û cefa
Laşe li e`rdê peyakirin
gî mehcûb û riswakirin
Kafir pirin paşî netê
sed dimrê, sed zêde dibê
Me`sûm bi tenê, kesik netê
Xwedê pêdê nisretê
Wexta herb giranbû
meydan bi toz û dûman bû
Qîret hatî, Mîne rabû
xwe şidand, ew siwar bû
Go: Dijmin pir bû ez nemînim
ez jî rabim xwe pêgînim
Bêm ya Elah ez lêxînim
ez kafira ji ser bikşînim
Melayîkê wana pirin
li ber geriyan, kirin aman
Tu were mekşîn xema
bi wî nikanin ehil cîhan
Tu were rûne temaşeke
a erdê tevde belaşke
M. Henîfî go: ya Elah, wî şûr kişand
çep û rast lêxistvewşand
Xwîna sor li erdê meşand
selawet û tekbîr kişand
Tabot rabû bi qeir û xedeb
go ey eskerê bê edeb
Bi me dikenê qewmê Ereb
li ser min nema nav-neseb
Ear û namûs bi we ra tine
hûn sed-hezar can-mêrin
Hûn bi qiçkikî nikanin
li qarşiya we giya disekine
Go: ka hew qîza min bir
dijmin li min şakir
Text û eywan li min belakir
navê min ji dinê rakir

Him eskerê min qirmîşkir
hin namûsa min bozmîşkir
Aman-aman vî çi îşkir
qîza min qandir mîşkir
Wexta Qerêl lome kirin
giştika bi hev re hucûmkirin
Meydan lê barandin
di xwîna sor de pir tenik kirin
Tîrkevan lê barandin
denk û nere dikşandin
Kemend li dorê verşandin
canê nazik pir êşandin
M. Henîfî go: ya Elah ya Xewdê
tu nesir û qowetikê bide
Tu sur- heybetikê bide
tu îmdad û himetikê bidê
Bide birînên min pir bûn teqet nema
xwîna min pir çû qowet nema
Xwedê û ya reb li qewlê te ma
tu xaliqê erd û sema
Pir dagirî go ah û wah
go meded ya Reb û ya Elah
Tu çi hakim, tu paşayî
ji te meded ji te paşa
Elah tu xeberê min pêgînî
bav_kal, îmdada min bişînê
Halê min nema li nav kafira
îmdad were zû bira
Dibûm berx li nav gawira
min xelaske ji destê kafira
Kafir pire paşî netê
ez bandikim îmdad netê
Meded berî şerîetê
îmdad bavo tu kê netê
Ez nexweşim bi birînim
ez bi girî, ez bi şînim
Rê dinirim kes nabînim

teqet nema gi ez lêxînim
Ditirsim li vir ez bimînim
bav –kal ez nebînim
Anê-anê tu nav şêrînê
ma tu xewnekê qe nabîne
Aman bavo min gul te nekir
nesîheta te fêde nekir
Birîn pir bûn xwînê zêdekir
xwedê, Elah ya Reb şukir
Xwedê tu bi min gînê
medad ya Reb tu halê min zanê
Wexta wî gurz rakir
kezeba Mînê di biriyan
Wî jî gurzê xwe kir fîxan
go: meded Elah aman-aman
Go: Elah tu min dibînê
bavê min Elî ji min re bişînê
Ji destê kêwir min bi derxînê
tu mirazê me bi hevgînê
Tabot go: Hûn bilezînin
îzê vayî biqedînin
Berî Elî xwe pêgînê
wî bikujin Mînê hûnin
Heyfa nan û nemetê min
heyfa kinc û kiswetê min
Bi qiçkikî hûn nikanin
ji we ra eybe, ji we ra eare
Heyf ji we ra hezar carî
ka Rustemê weyî xedar
Bejin dirêj wekî minare
hîro roya teng û dare
Hîro roya reş û sare
hîro roya ey xedare
Bila werê bike care
heger Elî bi wî gînê
Ê xelaskê wî û Mînê
ê koka we giya hûnê

Text û taca biqulbînê.
Rustem hat go: Ezî denim
pêlewanî çav hişînim
Sozê Mînê ka ez bibim
ez bi xweşî ji te re hûnim
Go: Êvar bû wext nema
tu here mekşîn xema
Mekşîne ezî qetalim
ezê biqulbînim ça û çema
Ez Rustem, Rustemê zalim
wekî dêwa ez dinalim
Tu xema nekşîn ez qetalim
ez declaim, ez qetalim
Êvar dahat şev edilî
her kes li ciyê xwe fitilî
Erd ji xwînê dixemilî
ji bîna laşa erd gemirî
M. Henîfî filitî li Mînê
Mînê ji ser hespê ew danî
Birîn şuştin ji nêm û xwînê
derman dike dikewînê
Mînê birînê wî kewandin
melhem kirin û şidandin
Hêstir bi serda barandin
xem û xeyala wî revandin
Nanê xwe bi hev re dixwarin
melûl, mehzûn, ustû xwar in
Teslîmê xaliqî cebarin
li nav diyarê xerîb kifarin
Birîndara nale-nale
perîşan hew bê hale
Şev dirêje; meh û sale
îmdad were, bavê kale
Wî mesûmî xewkir bi melûl
Mîne xatûn bû qereqol
Li dorê fitilî sax him melûl
îmdad ya Mihemed, nebî, resûl

Nîvê şevê avdazkirin
bi hev re nimî niyaz-kirin
Ji xwedê rica û niyazkirin
giriyek xwînê dem sazkirin
Minet û rica wan jêkirin
îmdad xwestin, li rê dinirin
Gotin: Meded ya Îlahî
tu paşayî, tu paşayî
Ku meded çû tu bê nayî
tu me xelaskê ey Îlahî
Herduwa bi hev re mîna zoyê bilbila.

Birîn xedar, birîn kûrin
ji hêstirên cava kinc şilbûn
Dil û cîger ji ci hilbûn
go: aman bavo tu mirteda
Tu siwarê dindila bezo
li herb û ceng, li herb û xeza
Wer îmdada me bilmeza
amana me li ser te be
Eger şev û eger sibebe
li canê te eyane be
Himeta te li ser be.

Go: Kul melûl cîger mehzûn
aman-aman hûn gih çibûn
Beden bi birîn, kinc bi xwîne
Çavê me li rêka te çûn
Dibêm bavo îmdad netê
dibêm bira qowet netê
Dibêm kalo kesek netê
ji kê bikim minetê

Sibe dibû rok xweş hilat
meydan boşbû kesik nehat
Ne husa seyd û hereket
medad Xaliq ka-înat

Def û niqare lêxistin
Rustem ji odê bi derxistin
Nîşana Mînê wan vêxitin
sed siwar bi dorê xistin
Rustem bi eşq hat meydanê
hesp bezand, meydan danê
Go:Ya Mihemed wer meydanê
ya teslîmbe ya wer îmanê
Go:Ez Rustemim, Rustemê zalim
wekî dêwa ez dinalim
Pêlewanim ez qetalim
li dinyayê bê mîsalim
Ez Rustemim, Rutemê şakim
eger gurzê xwe ez rakim
Ezê qafê te belakim
navê te ji dinê rakim
Mînê go: Ya ibin Henîfe
tî (tu yî) bi birîn, tî deîfe
Go: Iznê dibêm bi min de ya xelîfe
bi heqê navê xwe şêrînê
Ez daqimê te li xwekim
ez şûrê te bi dest xwekim
Ez ban Mihmed ya cidkim
ji ber te ve can fîdadikim
Di pê te re ez nemînim
mirina te ez nebînim
Xwîna xwe li ber te birjînim
xêrî ji te miraz nebînim
Ev kafira bi oze
destçapik, pir sivike
Bedenê wî ji heft gaza
ditirsim me bêlê vê miraze
Meleûnekî pir xedare
gurzê wî deh qentare
Ew ne yeke, ew hezare
wî pir serî anîne xware
Wer em hesp bi lezkin

çiya, deşta em derbaskin
Paşiyê ordiyê bavê min netê
were min birevîn, em xwe xelaskin
M. Henîfî got: Ya Mîne
tu nav xwaşî, nav şêrîne
Eger tu Xwedê dihebînê
van şoran biterkîne
Tu revê li yaq min mebîne
derb û tena li min nexîne
Min bi Rustem metirisîne
tê naka Rustim bi xwe bibîne
Ez nexweşim bi birînim
lekan li yaq xwe nabînim
Te li şûnê xwe bişînim
ez bibim ya Elah û lêxînim
Xwedê me bi qidreta te
nebî me bi nisreta te
Dînê me bi heybeta te
tu mekişîne xem û qisaweta
Waxta dî em ketin tengiyê
siwarê xeybê ji mere tîne
Ji dijmin ve xûyan tine
ew melaîkê li erşane
M. Henîf şêrê bi nîşan
siwar bû bi ismê Xwedê û Rehman
Nîvro xwe berda meydan
got: Ey kafirler ner kişand
Wexta ner wî kişand
cîgerê Rustem wî êşand
Sur û heybeta wî şikand
çilo ji darê weşand
Go: Ey meleûn tu ne Rustem zal
tu sifteh lêxîne bi a dînê betal
Derba te kafirê qetal
hilîn çi dibe emrê Rebî celal
Rustem gurzê xwe hilanî
go: Ya Hîra ji jorda danî

Derba wî li boşiyê anî
sire hat wî eslanî
Wana şêst derb li hevdu xistin
pir hiner wan derxistin
Li şêst yakan wî eslanî
wî derba xwe lê rast anî
Kir di cih de ji jor de danî
şukir ya Reb tu rihmanî
Ya Elah û ya sitar
saykê minarak ji jor de anî xar
Tabot bangkir go: hawar-hawar
ev çi îş, ev çi bêtar
Desmal danî kir zar-zar
go: Kude herim qewm xedar
Li ser min nema şeref û ear
textê wî bû tar-mar
Go: aman zûbin gî bi hevkevin
ji heq vayî bi derkevin
Hicûm kirin kal û cana
bi tenê lawik wekî eslana
Lê barandin bi tîrkevana
tu xelaskê ya Reb herdu cana
Bi dengekî go ya Mîne
dua bike rast hilîne
Birînê min kûr bûne
sêrke ji xwe re min bibîne
Hemla li ser hemla lê dixîne
sihra li meydan dixewîne
Her hemlakê lê dixîne
bi heybet nerê dikşîne
Binda dilê wan diqetîne
laşa bi laşa disekinîne
Kafir kuştin vê hesab
tay û cîger bûn kibab
Xwîn herikî mayî tab
birîn vebûn, bûn ezab
Birîn pir zêde açilmîşbûn

tamarê xwînê baxlemîşbûn
Go : aman ya Reb kude herim
xêrî ji te li ber kê bigerim
Omidiya xwe nabirim
rêka bav-kal ez binerim
Bavo were, law bavo were
tî (tu yî) li qamê, lê tî li xêre
Tî li romê, lê tî li qesrêye
aman bavo zûbe were
Aman bavo halê min nema
çavê min li rêka te ma
Tu derbazke çiya û çema
ez westiyam teqet nema
Aman tu bilezîne
setekê tu xwe bi min gîne
Zol-fiqar tu bikşîne
aman bavo canî şêrîne

Elî fitilî ji kela tone
sê qonaq man bi Midînê gîne
M. Henîfî di xewnê de dibîne
sedikê digrî û dibasînê
Go: te xêre ya resûl El-lah
canê min fîda hebîb El-lah
Tu xêr digrî aman- ah
sebeb çiye ya padîşah
Go:aman Elî bibezîne
xwe bi topraqa Tabot gîne
M. Henîfî bi birîne
rêka te dinire canî şêrîne
Kafir, dijimin li ser pire
rê û yolaqa te dinire
Dijimin li dorê fire-fire
xwîn diherke, şerê-şere
Aman tu bike, bilezîne
şev û roya li hev-xîne
Ya zû here xwe pêgîne

ji destê kawira bi derxîne
Hesen, Husên çêlkê şêra
herduwa bibe bi xwe ra
Pêgîne cenga kawira
tu xelaskê cîger ji xwera
Tu dindilê bi çelqîne
qaçmakê, dudiwa tu lê xîn
Wexta Elî ji xewa şêrîn rabû
çav lê sorbûn xedeb rabû
Xwe şidand ew siwar bû
go: Aman cîger çi belabû
Siwar bû Elî şêrê Xwedê
Hesen, Husên herdu li pêbû
Qirbac lê xist, li Dindilê
xwe ji ci çekir dev da çolê
Ne go deşt, ne go çiya
herikî wekî av û gemiya
Kevirê çiya li bin heliya
zilzalbû, erd heziya
M. Henîfî bi hesret nerî
dinire kesek netê
Deîf bûye hus jê netê
rê dinire îmdad netê
Mîne digrî li xewletê
ez negîştim wê dewletê
Min nedî nebiyê wê umetê
e çi bikim sebra min netê
Mîne rabû pir dagirî
fir-fir li dora xwe nirî
Bang Xwedê kir li ber gerî
go: Meded ya Reb tu qadirî
Xwedê ya Reb tu mezinî
xêrî ji te Xwedê tine
Pût û senem batilin
çar kîtabê te doxrine
Go: Elah ya Reb ehed
bi heq hebîb te Mihemed

Ez misilmanim heq ebed
tu me xelaskê ya Reb
Ez bandikim Elah – Elah
ya Mihemed resûl El-lah
Ji qudreta te re maşe-lah
ji hikmeta te re sibhan Elah
Min dî sê siwr bi derketin
çi siwarinî bi heybetin
Neqşana wana bi elametin
ji rûyê wan nûr vêketin
Çi siwarin, çi xîdîne
hersê bi zirxê dawîdîne
Heybetê wana kesî nedîne
qasidî canê dijminê dîne
Ax çi siwarin, çi siwarin
bi sur û heybet û qadirin
Her yek xenîmê heft hezar kawirin
destê dijimin li wan sarin
Ewana bi husin û cemalin
bi edeb û bi kemalin
Herdu ciwan ecdadê kalin
ewna ewladin, ewna hevalin
Mîne rabû bi dengekî banker
wey dexîlo, wey amankir
Ew Elî, wana kemankirin
pirs û soal wî ji wankir
Go: Hûn siwarê ji xeybêne
gi hûn kiwarin, kiva têne
Ew pêlewanî ji cengê têne
ji me re navê xwe bêne
Elî bankir, go: Ya Mîne
ya nav xweş, ya nav şêrîne
Ji te re xeber û xweş mizgîne
Hesen, Husên ez Elî me
Ez Elî me ji te re mizgîn
Hesen, Husên zoyê bira
Qsidê canî va kawira

ka M. Henîfî çûkê bira
Ner kişand û qîriya
Go: aman Mîne dagiriye
Ka cîgerê min ew li kuye
ew xweşe lê miriye
Mînê go: Aman Elî tobe li paşe
meydan tev de bû laşe
Çava ji hêstira paşke
ne miriye, ne xweşe
Ji mêj dengê nerê netê
ez ketime qisawetê
Elî ajot bi heybete
Xwedê bi wî de nisretê
Hespê wî ji qudretê
şorê wî ji edaletê
Elî bankir ner kişand
erd û çiya wî hezand
Hudir zikê dijmin qetand
pî û basikê wan şikand
Elî nere pir kişandin
damîş nabe kawirê reşe
Zilzal ket ezmanê reşe
di heziya erd û erşe
Nera Elî dibû beyan
li M. Henîf dibû eyan
Acilmîşbû wekî rihan
germbû pê hat can
Qowet pê hat bû pêlewan
a çi elem li ser neman
Go: şukir ya Reb, Xwedê û Rihman
îmdad hatin heba şêran
Şukir ya Reb tu qadire
ev çi nerika bi awire
Eceb bavê min Eliye
xizir siwarê hespê qire
Elî bankir kir fîxan
xwe berda go ey teyrê doxan

Ê gi hat pîşê ne go aman
ket nav wan şêrê bi nîşan
Ner kişand kir qîre-qîre
li meydanê ew digerî
M . Henîfî bi çarlepa bervê çûbû
lingê dindilê maçkiribû
Şukir ya Reb mirazê min bû
bavê xweyî Elî bi xweşî dîbû
Tevilev bûn yirx û bez
dest û rûyê hev ramosan
Digîştin hev hersê bira
bi hev re kirin şukir û fîxan
Elî bankir go:Ya Rebî şukir
te mirazê dilê min kir
Li min nema xem û fakir
me herbik xweş bi cikir

M. Henîfî birîndare
canê nazik pare-pare
Tev de birîn, tev de are
pênc birîn ya pijmare
Berda dilê min gelek are
ev çi îşe, çi bêtare
Ev çi hale çi haware
ew ax li min çêkir bare
Beden tev de bi nêm û xwîne
ew zer bûye bû lêmûne
Siwar bû Elî heyder kirar
bi heybet kişand Zo-lfiqar
Ket nav qewmê zalim kifar
ner kişand û ya sitar
Go: Meleûn Tabot te li min çikir
te va îşa bi emrê kê kir
Ji canê xwe re te dijmin çêkir
te arek dada te xwe lêkir
Xafil mebe ezî tême
ez siwarê Dinilê me

Ez Elî şêrê Xwedê me
xwe xelaske ezî tême
Ez Elî tu mi naske
tê xwe ji dest mi ço xelaske
Derb û tena ço derbazkê
ezî hatim xwe xelaske
Ner kişand ket meydanê
Dindil rabû û erd pîvane
Kawir qirkir, nat îmanê
go meleûn Tabot wer îmanê
Serê te hatî firotanê
law tu xwe xelaske ya yamanê
Tabot bankir go: Heyat
çi ecêb bi serê me de hat
Ev çi bela, çi afat
bi serê me da hat
Go: Ya Hêla ya Lat û Menat
ji we îmdad, ji we necat
Eger li ser we heye keramat
beyan bikin hûn muicîzat
Çi pêlewan, çi qereçiye
çi sur û heybet li ser wi ye
Kes damîş nabê li benda wi ye
ew şêst Eli ye
Çi nikane lê binire
vê basik hespê wî difire
Elî lêxist li kawira
Hesen, Husên heru nûra
Herikî xwîna wan mirdara
zilzile ket nav kevir û dara
Elî go: Meleûn Tabot wer îmanê
li ciyê xwe bibe sultan
Ez bi tedim af û amanê
eynat mebe wer îmanê
Bila milkê te bi kesî nemînê
Hakim- ferman be li ser zemînê
Vê dînê betal bi terkînê

tu arê cenimê jî nabînê
Tabot go: Elî ez wenakim
dînê bava ez terk nakim
Ez şorê te înan nakim
bi destê zorê ez îman nakim
Ez tabot neyî hindikim
pêlewanekî pir sivikim
Tu şêrê Xwedê ez çibikim
şerfa min çû bi çibikim
Wexta tabot ev şorakir
wî Zo-lfiqar bi heybet rakir
Lêxist qafê wî belakir
cenim bi canê meleûn şakir
Tabot ket û mirdar bû
esker revî tar û mar bû
Hin îslambûn hin firarbûn
çi aman çi hawar bû
Hezretî Elî sahib quran
Husên, Hesen hedu ciwan
Ketin nav nedan aman
kirin nav wana fîxan
Hinek revîn, hinek mirin
hin îslambûn ew nemirin
Hin îxrac qearkirin
hina xwîna xwe mirdar kirin
Bi canê wana bû ezîmet
malê wana bû xenîmet
Dêr û kenîse xirakirin
camî li şûnê peyda kirn
Pût û senem bela kirin
gî şikandin xirakirin
Gî komkirin giştik anîn
elimandin telîma dîn
Yek ji wana re îmam danîn
yek ji wan re nîzam danîn
Îş û nîzam îcra- kirin
şert û şurût îqrar kirin

Mîne xatûn siwar kirin
rêka Midînê birwar kirin
Herb bozmîş bû li ser êvarî
ya Reb şukir hezar carî
Va nesir rihmet yarî
tu Celal tu Cebarî
Faela tenê, faela tenê
li ber Midînê ew hatin
Eshabe rabûn bervê hatin
bi tekbîr û selawetin
Gotin ehlen ya merheba
ehil resûl ehil eba
Hûn bi xêr hatin sed merheba
ya mirteda ya mihbeta
Sefera te mibareka
cewherê te mibareka
Fikra te mibareka
hidora te mibareka
Bi kêf û sihet peya kirin
naqn û nemet mehya kirin
Bûk û zave hene kirin
dilê Henîfê pir şa kirin
Ferş û herîr wan rêxistin
mûm û çire wan vêxistin
Defa terîqetê wan lêxistin
nikeh Mînê bi derxistin
Royê teng gî derbazkirin
horî, cinan giya dem sazkirin
Bûk û zave herdu avdaz bûn
herdu bi hev re bi mirazbûn
Xwedê mirazê me jî bike
dijminê me jî helak bike
Diyarê kêwir xera bike
dewleta wan jî bela bike
Faîlatin, faîlatin
paşiya kitaba me bi xêr hatî
Sir, fexir her ka-înat

ji Mihemed re hemd û selawat.

Eve hîkayeta Mihemed Henîfî lawê hezretî Elî.

…………………………………………………………………

Di hin cihan de û li ser zimanê hinek dengbêjan, yek dibîne ku, carina wan hinek movik an jî beyt kêm û zêde kirine. Mînak; ev beytên ku me li jêr danîne, têde eşkere dibe ku, cudabûn û guhertin çêbûne.

(1) Ji eshabê wî giştika re
royê heft hezar car jê re
(2) Anî emrê herb û xeza
anî emrê ceng û ceza
(3) Lî wî Eliyê ELMURTEDA
sîwarê Dinldilê, hespê beza
(4) Wey ya ezîz û ya xefar
berê xwe da diyarê kifar
(5) Kê qebûl nekir Zulfeqar kê
can û malê wan tar-ar kê
(6) Dest hilanî due lê kir
nesîhet û temî lê kir
(7) Sibebû rabû bi husin û cemal
Quran xwend bi ismê Celal

(8) Di hinek kasêtin dîtir de, ev malika jêr li efsanê zêde dibe:
Bi hev re gotin: melîke ne insane
giştik hêwirîn li hev kombûn
(9)Ji xwe re digerim li aw û seyran
ji xwe re digerim li çûk û teyran
Min tiştî we nebiriye
min tiştî we nexweriye
(10) Min neir kişand, kir fîxan

birîndara kirin nalan
(11) Min xirakir diyarê wane
min kûrkir çavê wane
(12) Tu Erebe lê tu Xeybere
tî Faris lê tu Tetere
(13) Mînê go: ya mihmediyo
navê te "yî" xweş bi xêr çiyo

Sitran û kulmên hine û zavetiyê

GULA ZER

Gula zer gula zer, gula zer lê gula zer
Gul peqî ji gupikê hate der
Bûm pêmpilîk firîm ser
Wexta min gulek bînkir, bîn bi heft tona hate der
Gula zer gula zer, gula zer gerdenê zer
Çi îş kiro ji heq hate der
Dîmî top û gulover
Qurban dîmê tey esmer, heyran dîmê tey esmer
Tu berfa devê newala, siya zinêr yanda ser

***　　　*　　　***

De yala Gulê yala, de yala gulê yala
Etar hat binê mala, Etar bankir desmala
Gul derketî ji mala, kirî destê desmala
Ji bo xwe û hevala

***　　　*　　　***

Etar hat mehhela jor, etar bankir benedor
Gulê rakir genimê sor, aş digerî dor bi dor
Tu keremke were jor, ji min re bike çiftek şor

***　　　*　　　***

Gula zer xemilandin, gula zer xemilandin
Di pencerê re li min mandin, di qêpi re revandin
Dil, cîgerê min êşandin
Ez helandim, şewtandim. Rêka tirba li min mandin.

XIZÊMÊ

Leylê, Leylê, Leylê, Leylê
Sebeba umrê min ê Leylê
Lê anê xizême, lê dayê xizême
Sîngê min dêşê, gî xwîn û nême
Xwedê bi qismet kê, oy Xwedê bi nesîbke
Rinda ku ez dibême

***   *   ***

Lê anê şivane, lê dayê şivane
Li pêşiya miyane, li seriyê çiyane
Kulavî li piyane, çoyî bi dest dane, bilûrê li lêvane
Bi te şivane lê anê, bi min sultane
Eger tu min nadiyê: Her yane-yane

***   *   ***

Xizêm wendabû lê li deşta Ezazê
Xeberê bidin lê şêxê Darazê
Bila remlekê bavê lê berî limiyê û avdazê
Xizêm windabû li deşta Metîna
Xeberê bidin xocê Qerqîna
Bila remlekê bavê ji berî yasîna

***   *   ***

Lê anê min pêde, lê dayê min pêde
Qelengî min buxe, ji çar qurşa zêde
Eger tu min nedêyî, şûnê qijika cersiyê min lêde
Bê oxir be ji te re, here bi rêde.

SÎNEMÊ

Lê sîno lê Sînemê
Dest malek çar qelemê
Law bira ezkê bimirim ji bo xatirê melhemê

Çi kaniya di koka til de
Min kola avê hilda
Şeva di nîvê şevê da
Ez geriyam li dinyayê tev de
Min xelkê nazik dî di xew de
Min sîng û berê wê tevda
Mêrik hate ji derva
Şorrik ji min re xeber de
Bûm kabciyê urfayê, hezar quriş min bi derda

Ezkê bimrim vê buharê
Kefenê min lawikî bi birin, law bira, bi destê yarê
Ezkê bimirim roka çara
Kefenê min lawikî bi birin, law bira, bi destê yarê
Yekê mala min danî, duduyan konê min pêça
Ez rakirim ser çar dara
Ez helandim, şewitandim bûm sêwiyê li ber dîwara.

ZAVE

De zave, zave, zave
Mal şêrîn, malik ave
Hîn bûkê li mala bave

***　　　　*　　　　***

Zave ji mala bi rê ket
Lawik ji mala bi rê ket
Tajî, bocî bi pê ket
Dawa zibûn bi ber bê ket
Cavê xasiyê li bejnê ket
Huminî bi tolada ket

***　　　　*　　　　***

Hespê hemdê min boze
Rişmî daket ser poze
Tewlek-dudu da erdê bi toze
Hespê zêveyî kumête
Zîn û zeng ji polête
Tewlek da nav welête

***　　　　*　　　　***

De yarî Hemdo yarî
Sêvek du du henarî
Me kirî û xelkê xwarî

***　　　　*　　　　***

Hespê zêveyî qire
Tewlek da serê gire
gir î bi hîm û kevire.

TOSINO

Aman aman Tosino
Can polatî ji hesino
Haydê lawko tî bi jino
Tu ne motacê mino
Law Tosino, law Tosino

***   *   ***

Rêkê kitix dudu ne
Yek papor yek hesine
Têra tê qelfek jine
Yara Tosin tê tine
Law Tosino, law Tosino

***   *   ***

Dilî min hiye-hiye
Ortê gundî me bi biye
Ser çilo bin sersiye
Xerbî biyê bi kaniye
Navî rindê Lutfiye
Xelqînê li ser seriye
Bi tek diranî zêriye
Bi fîstanî modeliye
Bi kemberê eyneliye
Sîng erdekî aviye
Min çand û kir pembiye
Pembî li xet ketiye
Min bir bajarê Helebê, çekir xana Ebsiye
Ton zêdeyî sediye, ristin û kirin deziye
Min anî Çayê Kurmênc û bû tentenê bêlgiye
Law Tosino, law Tosino.

MÊMA ŞÊ

Ay lê Mêma, Mêma şê
Qaf qulê kelek boşê
Mala bavê Mêmayê, zoyê memka difroşê

***   *   ***

Mêma têye ji deştê
Çewre berda ser piştê
Ez ramûsim bîna xweş tê
Li dilê dê ne xweş tê
Ix dikê xwîna reş tê

***   *   ***

Hêva zerî li ezmana
Şewqê dayî dikana
Mêma têye ji çayê hana
Dikim herim pîşê, bistînim ramosana

***   *   ***

Kela Horî li banî
Di sera yayle û zozanî
Di bin re mêrge û kanî
Mal xerab wî Menanî
Kurm têkevin wî canî
Mêma ji çayê gewr anî.

KINÊ

Hey lê kinê lê-lê, umrê minê way-way
Bi bedenê lê-lê, qandî minê way-way

Ez ne kinim lo-lo, ne dirêjim way-way
Ez kulîlka lo-lo, li benda rêzim way-way

Hey lê kinê lê-lê, horiya dinê way-way
Min kin dixwest lo-lo, nedan mine way-way

Ez ne kinim lo-lo, ne dirêjim way- way
Ez kulîka lo-lo, li nava lawa me way-way

Hey lê kinê lê-lê, umrê minê way-way
Ez te nadim lê-lê, bi malê dinê way-way.

LAWÎNO

Hey lo lawo-lawîno
Gava te da Efrîno
Di pê te re girî û şîno
Hey lo lawo, lawîno

Di haydî yarim, haydî
Li şûna miqla çavzero
Min îro nan û dew dî
Di haydî yarim heydî.

NOFÊ

Nofê hat û xwe li bakir
Leylê hat û xwe li bakir
Guçilê şalê çar takir
Mala xortan xerakir
Leylê, Leylê, leylê, leylê, Nofê-Leylayê.

Nofê hate di ber çiyê re
Leylê hate di ber çiyê re
Kumê Meraşê li yan xist, qorê zêra di ser re
Leylê, Leylê, Leylê, Leylê, Nofayê-Leylayê.

Hay lê Nofê-Nofayê
Tu bi fîstanî Orfayê
Ban te dikim tu nayê
Te ez helandim, şewitandim berdam va dinyayê
Leylê, Leylê, Leylê, Leylê, Nofayê-Leylayê.

Nofê wele tu pakî
Tu bi fîstanî du patî
Ban te dikim tu deng nakî
Dilê min lawikî şanakî
Leylê, Leylê, Leylê, Leylê, Nofayê-Leylayê

Nofa min hate govendê
Leyla min hate govendê
Dilê min helî li bendê
Wê serxoşê û sersendê
Leylê, Leylê, Leylê, Leylê, Nofayê-Leylayê.

EYŞÊ

Ax lê Eyşê, meded Eyşê
Xanî qule ax diweşê
Kab şikîbê dakav hewşê

Eyş xezala ji beriyê rabû
Eyş delal ji beriyê rabû
Sarî û sekman li pê belabû
Eyş girtin û bi memika şabû

***　　　*　　　***

Eyşê dîsa, dîsa –dîsa
Kew firîne çûne lûsa
Eyşê dîsa, ,dîsa-dîsa
Eyşa min birin mecilîsa
Qelengê xwe çarde kîsa

***　　　*　　　***

Sêla reş û qeremanî
Li orta hewşa me danî
Şev reş bû min rê nanî
Kefa lingê min hilanî

Ax lê Eyşê, meded Eyşê
Xanî qule ax diweşê
Kab şikîbê dakev hewşê.

ZELXÊ

Lê Zelxê, lê Zelxikê
Lê, lê, lê, lê, lê
Dil eşiqê, dil tenikê
Lê, lê, lê, lê, lê
Xwe li govendê li badikê
Dilê min lawikî şadikê
Hey lê, lê, lê, lê.

De wê de Zelxo wêde
De wêda gewrê wêda
Zelxo revî bi deştê de
Hene hiştî di teştê de.

Lê Zelxo, lê Zelxanê
Heşaşê kum li yanê
Ne ji vire, ji gundê hanê
Lê Zelxo, lê Zelxê, lê
Heşaşê kum bi têlê
Ne ji vire ji gundê Bêlê.

RÛTO

Hey law Rûto qe nawo
Xanî ket û dîwar mawo
Rinda Rûto bi xelkê mawo
Dosta Rûto bi xelkê mawo.

***   *   ***

Pezê Rûto bi zengile
Ji wê de têye bi xule-xule
Rûtê min î bi eşqa dile

Rûtê min hat ji ser banê
Rinda rûto nehat ser danê
Rûtê min ma li benda cane.

***   *   ***

Hey law Rûto, wey law Rûto
Li nav qewaqa fîte-fîto
Kum-kulehî bi pirmûto.

***   *   ***

Serî mala bi çipile
Binî mala bi çipile
Rûtê min pez daxist axile
Rûtê min bi kum-piskule.

DEWKULÎN*

Diglim-nagilim dew nabe, law
Dew sar bibe qe nabe, law
Rûnê li meşkê bela be, law
Malê li pîrê xera be, law
Diglim-naglim dew nabe, law.

Dewê meşka mezine, law
Keyayî xelkê jine, law
Teşt û biroş tujine, law
Zerikek jê da mine, law
Gundek bi min re dijmine, law
Diglim-naglim dew nabe, law.

Dewê bizina hişîne, law
Keyaye xelkê narîne, law
Rûn ji pîrê dizîne, law
Li sêrî çêbûye ûne, law
Ne kêl û ne mêzîne, law
Diglim-naglim dew nabe, law.

Dewo tu dewê biharê, law
Dew keya li binê darê, law
Şîr pîsê û şîr mirdarê, law
Kûçika mastê te xarê, law
Diglim-naglim dew nabe, law.

(*) Hinek jê re dibêjin: Dewkeyan.

MIRÎŞKÊ

Ax lê dînê mirîşkê
Ax lê gidiyê mirîşkê
Por sorê por kuvrîşkê

Mirîşk hat ser enîşkê
Lê xistin bi alteterê
Xeber gîşte Anxerê
Hindik ma Kemal werê

Mirîşk hate heyatê
Tene xwarî bi qinyatê
Kevir barî li sem-satê

*** * ***

Seriyê tewxê jênakim
Çel çêlikî sêwînakim
Çel malî xera nakim

*** * ***

Mirîşka me ya zer bû
Xo-sabûna me li ser bû
Ji toxmê mala koçer bû

BARANÊ

Dê wernê lê baranê
Baran barî bi zembîla
Zikê erdê kir mîle
Xalî li serê ewîla

Baran barî bi nameta
Zikê erdê kir xeta

* * *

Dê werê lê baranê
Hat barana Nîsanê
Dinya kirî dûzanê
Dê wernê lê baranê

* * *

Baranê bibar-bibar
Delalê bibar-bibar
Çûka genimê me xar
Sêwîka seriyê hev xar.

MIMANÊ

Mimanê- Mimanê lê, delalê Mimanê
Birhê te li zozanê, lê Mimanê Mimanê
Guliyê sor badanê, lê Mimanê Mimanê
Xwedê biskek bama, lê Mimanê Mimanê
Biskên van qumriya, lê Mimanê Mimanê
Hûr-hûr biçêriya, lê Mimanê Mimanê
Li dora van kaniya, lê Mimanê Mimanê

Mimanê-mimanê, lê Mimana Xelîla
Çîçeka ewîla, lê Mimanê Mimanê
Wer em herin dewata, lê Mimanê Mimanê
Bi tedim şabaşa, lê Mimanê Mimanê
Bi tedim bertîla, lê Mimanê Mimanê
Mimana Xel paşa, lê Mimanê Mimanê
Çîçeka nexweşa, lê Mimanê Mimanê
Cebeşa nexweşa, lê Mimanê Mimanê

Mimanê Mimanê, lê delalê Mimanê
Xweska wek van karika, lê Mimanê Mimanê
Hûr-hûr biçêriyama, lê Mimanê Mimanê
Li dora van merxika, lê Mimanê Mimanê
Mimanê Mimanê, lê Mimanê Mimanê.

XECO

Yar xeco mehrûm Xeco
Sîngê Xeco bi dereco
Rê bi min de herme Xeco

*** * ***

Çi kaniya di koka til da
Min kola avê hil da
Eslê Xeco ji Aliciya
Min tê da keriyê miya
Dara reşa li feleka
Tê de cîkê ordeka
Maşelah li herdu xûşka

*** * ***

Çi kaniya li benda deştê
Min kola avka xweş tê
Venaxim heta Xec tê
Yar Xeco mehrûm Xeco
Sîngê Xeco bi dereco.

ZEKO

Ax lê dînê lê Zeko
Lê, lê, lê, lê Zeko
Zalim dînê lê Zeko
Wexta min tolik çinî
Di jorî min re sekinî
Destê xwe li min hilanî
Min xwe ji tirsa re danî

***   *   ***

Zeko min dî li benda qabê
Zeko siwarbû li qabqabê
Eyne dîna ser kabê
Çare li dilê min nabe
Lê, lê dînê lê Zeko
Zalim dînê lê Zeko
Dergûşê li min taldiko
Di ser xwe re li Xwedê seko
Di ser xwe re li ezmana seko

***   *   ***

Zeko tu keçika Behdînî
Çermî li qerûzê Zînî
Bi lêwik re li Mêrdînî
Ax lê dînê lê Zeko
Zeko keça Mabeta
Ket ber çîtê xet-xeta
Zalim dînê lê Zeko
Min dîlber dî li benda mala

Ser serqot pişt hevala
Dara reşa li feleka
Têda pînka ordeka
Maşela li herdu xaka
Kêlek dane kêleka
Guneh li ustûyê biraka

***　　　　*　　　　***

Îşev berfê bariye
Li ser memkê difariye
Bi heft qutiyê bodreliye
Çavê kêla heliye

***　　　　*　　　　***

Germa havînê tîn da
Şewta havînê tîn da
Di hewşa Zekoya narîn da
Aman, aman lê Zeko
Te canê min bir lê Zeko
Pişkoka ji sîng veko.

LOQ LOQ

Loq, loq, loq canê, ha
Netê husa legenê, ha
Roka îda qurbanê, ha
Ser hesarê bi nan tirşikê, ha
Eyşo li wir fişke-fişke, ha
Mirîşk hatin tu kişke, ha
Kundir hûrke tu bi tirşke, ha

Loq, loq, loq canê, ha
Tûrik daket Yazbaxê, ha
Eyşo çû ser xemazê, ha
Dig-dig Eyşo dixwazê, ha

Loq, loq, loq canê, ha
Netê husa legenê, ha
Roka îda qurbanê, ha.

ÇEÇANÊ

Ax lê yiman Çeçanê, dex lê yiman Çeçanê
Çeçanê di got nizanim, delalê digot nizanim

Lêv şêrînê bi şerbetê, dilê min bi te ketê
Min tu dîbû li ser bîrê, av kişandî bi zincîrê
Zicîr qetî ket bîrê

Yaman, yaman Çeçanê
Her, here Çeçanê
Were,were Çeçanê.

LEYLANÊ

Lêwik yanda bi Şam da
Xwe ji Leylê re bi kutan da

Leylê, Leylê, Leylanê
Roja Eyda qurbanê

Lêwik yanda bi yanda
Xwe ji Leylê re bi beran da

Lêwik yan da bi Heleb da
Xwe ji Leylê re bi şeb da

Lêwik yanda bi Mêrdîn da
Xwe ji Leylê re bi Ebas da

Lêwik yan da bi Wan da
Xwe ji Leylê re bi derman da.

KEWRAN

Kerwan hat kerwan, lê
Hat kewranê zebeşa, lê
Danî li taxa çav reşa, lê
Hêwirî li serê hewşa, lê
Bav ridayê nadê min, lê

*** * ***

Hat kewranê Erdûşê, lê
Hêwirî li deşta Mûşê, lê
Dikim ez herim pîşê, lê
Te ez helandim, şewitandim, lê
Kirim darê derkûşê, lê

*** * ***

Hat kerwanê Mêrdînê, lê
Hêwirî li Mêrsînê, lê
Ez helandim, şewitandim, lê
Kirim qulpê mertînê, lê

*** * ***

Hat kerwanê Kerkerê, lê
Hêwirî li bêderê, lê
Ez helandim, şewitandim, lê
Ez kirim qulpê kemberê, lê

*   *   *

Kewrane hat kewrane, lê
Hat kewranê hêrûka, lê
Danîbû li taxa bûka, lê
Hêwirî li ber gedûka, lê
Ez helandim, şewitandim, lê
Ez kirim şûra nênûka, lê
Bav rindayê nadê min, lê
Kewrane hat kewrane.

CONTA TURK

Ew eskerek rabû law, ji hêla Diyarbekir
Daket Erzeromê law, xan û qişile qîm nekir
Çû deşta Siwêrekê cebakî herbê vekir
Qumandar xayînbûn law, li lawê bava senekir

***　　　*　　　***

Bejina Erif efendî law, ji letê telayî bûberê
Destî li ser qevza şûre digerê li hewliya şere
Surgunêd Ermeniya rakir ji hemo dera
Dewrane, dewrane law dewrane reş dewrane
Ji qumandarên conta Tirkan law herbeka îlane

***　　　*　　　***

Kal û pîrêd Ermeniya pergende law, li orta mane
Keç û xortêd Ermeniya pergrndene law, li orta mane
Temriyê wan ên li dûzan li qir û qalan geriyane
Dibên lêxin, lêxin, lêxin ji me re Cinet erzane.

WEY LAWO

Wey law, wey law, we lawo, law wey law, wey lawo
Li serkê xênî di xew dawo, law li ser xênî di xew dawo
Min panek pê ve dawo, law min panek pê ve dawo

Ne tu bî ne xençer bê, law ne tu bî ne xencer bê
Xençer gurzek cewher bê, law xençer gurzek cewher bê
Di ser dilê te wer bê, law di ser dilê te wer bê
Eş hekîma li ser bê, law Eş hekîma li ser bê
Fata Gewra li hember bê, law Fata Gewra li hember bê
Wey law, wey law, wey lawo, law wey law, wey law, wey lawo.
Şêrînê Xwedê dawo, law Şêrînê Xwedê dawo

Law şivanê pezê yaz, law şivanê pezê yaz
Ez hef sala şuxulîm , law danzdeh meha yêmek da
Min nekir bihayê xizêma poz.
Wey law, wey law, wela lawo, law wey law, wey law, wela lawo

Law şivanê bizina, law kur şivanê bizina
Bizin berdan kizina, law bizin berdan kizina
Ez heft sala şuxulîm, law danzde meha yêmek de
Min nekir bihayê bazina
Wey law, wey law, wey lawo, law wey law, wey law, wey lawo

Law şivanê karika, law kur şivanê karika
Karik bedan darika, law karik berdan darika
Ez heft sala şuxulîm, law danzdeh meha yêmek da
Min nekir heqê morika

Wey law, wey law, wey lawo, law wey law, wey law, wey lawo

Çûm Helebê carek, law çûm Wêranê carek
Min anî hene baerk, law min anî hene barik
Malê bi bûk leganek, law malê bi qîz qentarek
Wey law, wey law, wey lawo, law wey law, wey law, wey lawo.

AŞ

Aş digerî dor bi dor
Wer keremke were jor
Bi te re bikim çiftek şor
Ramûsankê bi min de, ji bin biska, ji guliyêd mor

***　　　*　　　***

Aş digerî xume-xume
Dihêra garis û genime
Wer kermke wer cem mine
Ramûsankê bi min de ji bin biska, ji xum-xume.

***　　　*　　　***

Aş digerî û dihêra
Wer keremke wer vira
Ramûsankê bi min de ji bin gerdenê zêra.

MILAWÎ

**Milawî, milawî law qurbano, milawî
Milawî, milawî law heyrano, milawî
Siwarê hespê seklawî, milawî
Ez kuştim vê lawî, Milawî
Destmala xet beleke qurbano, Milawî
Min vekir bê heneke heyrano, Milawî
Dinya çerx û feleke qurbano, Milawî
Destmalek kesk û şîne heyrano, Milawî
Min vekir tişt tê nîne qurbano, Milawî
Çi dinyak derwîne heyrano, Milawî
Lawik tê aşê Darê qurbano, Milawî
Xulamê Reşê Şorê heyrano, Milawî
Milawî-Milawî law heyrano, Milawî
Milawî-Milawî, law heyrano, Milawî.**

TOZ LI BANA

Toz li bana, li bana
Dê bi heyrana, li bana
Qetya benê mircana
Xemla tenê bi xwedana

***   *   ***

Toz li bana Robarî
Dê bi heyran Robarî
Qetiya zêr û mecarî
Tenak firiya vî warî
Tenak firiya wî warî
Şêrînê bi dost û yarî

Toz li bana Şêrewî
Tu bêriyî û bedewî
Xezala çav li xewî
Toz li bana, li bana

Toz li bana Şikakî
Dê bi heyrana Şikakî
Kofiya xwe ji bayê kakî
Derê tê li her awakî

***   *   ***

Toz li bana Amika
Dê bi heyrana Amika
Qetiya beniyê morika

Toz li bana Xwestiya
Qetiya beniyê xweziya
Tenak firiya ser çiya
Xemla tenê bi xwediya
Toz li bana, li bana
Dê bi heyrana li bana.

FIRÎNGÊ

Her lê lê, Firîng lê lê
Were lê lê, Firîng lê lê
Kuva herim ji dest te tolê
Bûk dirsaqê li nav êlê
Avka reşa wek dengizê
Li ber diçandin çeltîk-rizê
Ber vê dane berx û pezê
Li şûnê mayî nêriyê xezê

***　　　　*　　　　***

Neyî şivanim pêz bi çêxim
Neyî gavanim ga bi deştêxim
Neyî axame li êlêxim
Neyî mudûrim li têlê xim
Neyî xoceme te ji rê bêxim
Here lê lê, Firîng lê lê
Were lê lê, firîng lê lê.

KOÇERÊ

Sîme sîme koçerê sîme, lê
Li ser kanîka dor bi bîme, lê
Xulxul tê, dor bi çîme, lê
Ji derdê te re lê, ez ramedîme
Nêyî bawiyo lê, neyî tawîme
Li benda guliyê teyî zerîme
Sîme sîme koçerê sîme, lê.

* * *

Yaylê Kurda lê, çiqas xweşin
Çem û kanîk lê, jê dimeşin
Deşt û newal lê, bi gul-binefşin
Ji derdê te re lê, kabên min gevşin
Ji eşqa te re lê, ez rawestîme.

* * *

Sîme lê sîme yarê, lê
Govend geriya lê, li binê darê
Wer ser pêşiyê lê, şêrîn yarê
Bihejîn lê, guçilê şarê
Wey koçerê lê, min dil xwerê
Ji eşqa te re lê, sewdalîme.

* * *

Koça barkir lê, bi rêketin
Siwar-peya lê, bi nav ketin
Ez û teva lê, ji hev bi dûr ketin

Dil-cîgerê min lê, ar vê ketin
Tu koçere lê, ez gundîme
Sîme sîme koçerê sîme, lê.

PARSÊ

Çale, çale çalecîme
Me bi rêkin em rêwîne
Çale, çale ji wê de têne
Di defka xwe de em distirêne
Me bi rêkin em yalantaqin

***   *   ***

Em koklîne bi ûcaqin
Bi bîraqin bi sencaqin
Fiqarene em yalantaqin

***   *   ***

Sein bulxur bîr îsterim
Beyrem gune aşiya perim
Hey lê, hey lê xatûn bacê
Hewşî ûzerim daraxacê.

ÇERKEZÊ

Ax lê dînê Çerkezê, lê
Çiqas bi eşq û lezê, lê
Ji mala derket dibezê, lê
Te li hêvara min li sibê, lê
Li ber pencerê xûyan dibê, lê
Her ku çavên min lê dikevê, lê
Kezeba min dişewtê, lê cîgerê min hûnik dibê.

***   *   ***

Min sed mektûb ji tr re şand, lê
Te jî zerfa ser dirand, lê
Qorik du-du te lê xwand
Ismeîl bi hewşê ket, lê
Çîrinî li mektûbê ket, lê
Hêrinî bi hespê şê ket, lê
Tirk li dilê Eyşê ket, lê

***   *   ***

Min cot ajot li eniyê, lê
Te îşaret da min bi eynê, lê
Sozê dide sonxiyê nînê, lê
Min lawikî dihelînê, lê
Ax lê dînê Çerkezê.

URFÊ

Lê, lê, lê, lê Urfê
Fîstan li bejnê ducurfê
Min bi dengekî ban te kir
Tu ker bû te hus nekir
Tenbûrek min bi dest xwe kir
Bi şînge-pînga temûrê
Min xelkê şêrîn ji xew rakir
Çû û hat, xwe li bakir
Eşqa dilê min rakir

***   *   ***

Lê Urfê, lê Urfiyê
Min dîbû li ser kaniyê
Li bin dara biyê
Biyê berda rêşiyê
Delalê medeniyê
Ay lê, lê Urfê.

NARÊ

Narê, narê tey narê, narê
Narê, narê wey narê, narê
Ava kunê kevnarê, narê
Kun daye siya darê, narê
Navê nara min Nîse, narê
Kember li navê dibrûse, narê
Li sêrî şala rîse, narê
Di bin re porê sîse, narê
Narê, narê tey narê, narê
Narê, narê wey narê, narê

***   *   ***

Narê, bulxur kelandî, narê
Li pişta xênî reşandî, narê
Narê bilbila vepeçandî, narê
Narê şivik hezandî, narê
Ustû li teva firandî

***   *   ***

Nara min çû ber avê, narê
Por berda heya navê, narê
Kel-şî şuştin bi aravê, narê

***   *   ***

Narê biska xwe şekir, narê
Sor-qutnî li bejna xwe kir, narê
Serê dîlanê xweş kir, narê
Serê govendê xweş kir, narê.

HINARÊ

Anê hinarî şêrîne
Dayê hinarî şêrîne
Hinar hinara Cindirêsê
Hinar dizîn kirin kêsê

Hinar hinara Maratê
Hinar dizîn kirin latê
Hinar bu qismetê Fatê

Hinar hinara Mabeta
Hinar dizîn kirin xeta
Hinar bû qismetê çeta

Hinar hinara Basûtê
Anê hinara şêrîne
Dayê hinara şêrîne.

XATÛNÊ

Tew lê, tew lê xatûnê
Li min dixê bi qurşînê
Ez gêjkirim bi hilm û bînê

Xatûnê pêlik li bakir
Delalê pêlik li bakir
Qafê ewîla rakir
Eşqa dilê min şakir

Tew lê, tew lê xatûnê
Hat xatûna bajarî
Hat delala bajarî
Tu şêrîna bi dost û yarî
Tew lê, tew lê xatûnê.

CANÊ

Wey canê canê canê, lê cana min
Bilbila di kûna gir de, lê cana min
Wey virda virda virda, lê cana min
Te ez helandim-şewtandim, lê cana min
Sebra min nayê di hundir de, lê cana min
Ez bûme kewê di serê gir de, lê cana min

ŞEFO

**Çûm Cizîrê lê, lê
Cizîr dûre wau-way
Şefo dîbû zalimê li ber Xêbûre
Li bejnê min nedî tu qusûre
Arê eşqê bi kuzûre**

**Çûm cizîrê lê, lê
Fît û fere way-way
Min cot ajot lê, lê
Li erdê gewre way-way
Min xet lêxit zalimê
Ser bi sere way-way
Min piş xwe nerî lê, lê
Xeta min xare way-way**

**Çûme Şamê lê, lê
Zalimê çiloyî pêve way-way
Min kir kakile zalimê
Da ser lêva way-way**

**Min Şefo dîbû law bira
Ay bi rêva way-way
Ezkê pêşkim law bira
Ser ji nuva way-way
Tu bi wî kirasî çû kinca**

**Min Şefo dîbû li serê zinca
Min dest avêt şêrînê, nav qulunca
Di dest min de dide finca.**

MEYREMÊ

Hal meyro meyremê
Bes delalê Meyremê
Soz berda li piş kelemê
Qîza şahî Ecemê
Destmalek çar qelemê
Bûka roja çarşemê
Ket êvara pêcşemê
Ji êvar de holbûm cemê

Hol meyrema Şikakî
Bes delala Şikakî
Kofiya xwe ji bayê kakî
Derê-tê li her awakî
Dil ketî mantorakî
Hal meyrema têl hesî
Ji mala derket dibezî

Çûme mala Meyremê
Bavê Meyro Meyremê
Bes delalê Meyremê.

DOTMAM

Çûm ser kaniya Alkana, pismam law
Sewda bi ser min de dana, pismam law
Keç hatî ji gundê hana, pismam law
Bi dest de qufa bacana, pismam law
Bi min dada marê tofana, pismam law

Ez nakim-nakim, nakim, dotmam lê
Li rindê xelkê senakim, dotmam lê
Eşqa dila ji bîr nakim, dotmam lê.

GOTINÊN PÊŞIYAN

A:

- **Ar di kutikî kevin de ye.**
- **Av neherime zelal nabe.**
- **Avê bin kayê ye.**
- **Aqilê sivik, barê giran.**
- **Anî ji deriya, da xêra miriya.**
- **Aşvan ti carî nabe poşman.**
- **Agirê dosta meriv naşewtîne.**
- **Aqil taca zêrîne, serê hemû kesî de nîne, dûrê xatirê lawîne.**
- **Agir gula zivistanêye.**
- **Aş çû li çeqçeqê dipirse**
- **Avê ku kir hum–hum jê netirse, ji yê meyî bi tirs.**
- **Avê bin kayê ye.**
- **Axayê bê xulam.**
- **Aqil ne ji çûk–meziniyêye.**
- **Av ku pir di gola de bimîne, digere.**
- **Agir û pûşe li cem hev nabin, agir û benzîn li cem hev nabin.**
- **Ax çiqwas pire, mar bi qinyat duxe.**
- **Ahe-kirinek naxirê komdike û yek bi revandin dide.**
- **Axayê me bû mixtrar, pişta me bû zinar.**
- **Axa bû ker cilkê xwe çemek ser.**
- **Ava çûkan, xwerina mezinan.**
- **Apê Heso xwe bi xwe bi di peso (dipesine).**
- **Alafa batofkê ye.**
- **Aşê Hesenî Seydo ye.**
- **Aş bajarekî di malê daye.**
- **Av lê venexar.**
- **Aqil di qufa daye, lê di sala daye?.**

<u>B:</u>

- **Bûk bê zimane, xwesî bê ûjdane.**
- **Bûye gola req û beqa.**
- **Birînên ruman bi ava gula nayên kewandin.**
- **Bû sûnda şivana.**
- **Bû doşeka Meydana.**
- **Bû heyva Eyê.**
- **Bi paça zikî xwe mezin dikin.**
- **Ben ne bi lingan ketî û ne jî bi serî.**
- **Biroş digere qapaqê dibîne.**
- **Benîştê dîna ji lîtirêye.**
- **Bila şêr be çi jin be, çi mêr be.**
- **Bêderê vê tene li ba meke.**
- **Bawer nekir mêr bike, mêr kir mal-heyştekê dewîdike.**
- **Berxî nêr ji kêrê re ye.**
- **Bocî ku tu bi zorê bi şîne awê, wê çi awê ji te re bike.**
- **Bûka li ser hespê kes nizane qismetê kê.**
- **Biroşê got binî min zîve, eskê got ezî ji wir têm.**
- **Belaş karbik û boş rûmene.**
- **Berfa avdarê nema heya êvarê.**
- **Birîna li hevala qula li kendala.**
- **Bi gura re duxe û bi şivana re şîn digre.**
- **Bi nermî mar ji qulan derdikevin (dertên).**
- **Berfê buxe ji tîna bi mir, daniya buxe ji nêza bi mir.**
- **Bizna kol elimî daniya**
- **Bûye wek çawîrê ku kevir ji ser hilatî.**
- **Bûye wek sedanî li piş xwedanî xwe nîştî.**
- **Bûka pîr û pal, şivanê dar û kopal.**
- **Bihar hat, rûmeta kincên zivistanê hilhat.**
- **Barê qaqila, pişta kêm aqila.**
- **Bextê qîzê ji feala dê, bextê dê cihêzê qîzê.**
- **Bejin biriqî, dil xeriqî.**

- **Berê darê, darê dixemlîne.**
- **Beza hespan namûsa siwaran.**
- **Bi çêra guran bibe, gur hazir dibin.**
- **Bîna dê ji xaltîkê tê.**
- **Bêje rast, raze rast.**
- **Bi dilê kalan qîzê bistîn, bi dilê xortan hespê.**
- **Buxe mîna mêra, rabe mîna şêra.**
- **Bilind firî alçaq ketî.**
- **Birûyê min şedikî, çavê min derdikî.**
- **Bûk tine zar-ziman, xwasî tine dîn-îman.**
- **Berê darê bi darê ve kurmî dibe.**
- **Birîn birîna teze dike.**
- **Barî ketî, ji xeynî xwedên, kes ranake.**
- **Bextê mêra ji mêra naçe.**
- **Berx li berên tê.**
- **Bê hêvan şîr qeymaq nager.**
- **Bi gur re gotin: Çima ustî te qalinde, got: Ez bi destî xwe dikim û bi devî xwe dixum.**
- **Bi kevçî komkir bi heskê belakir.**
- **Bi pirsê meriv diçe Qudsê.**
- **Bila hindik be bila rindik be.**
- **Bila ruwê mirov bi êşe û dil ne êşe.**
- **Bira biratiye, bazaar beyantiye.**
- **Bila dilî bi dil de be, bila tûrê parsê li mil be, qonaka nêzgîk ji vir heya bi Bexdê be, balîvê min kevir be, doşeka min erdbe, nivîna min ezman be.**
- **Birçîbûn ne birayê her kesiye.**
- **Birçîbûn kirasekî ji êgire.**
- **Bizna nehletî dev lêketî.**
- **Bê zurne direqisî.**
- **Ber şerî sibê here û ber xêrê êvarê mere.**
- **Bi kêvcal re gotin: çima tu yan xar-yan xar dimeşî, got: ewîlqa bi reşiye.**
- **Bi şev li te dinin û te dibezînin.**
- **Bûk di çoxî sorik de, qiçik [zaro] di gûyî zerik de.**
- **Beza bisûnê heya qulûnê, beza pisîkê heya qulîkê.**
- **Bû kundir û ustû xarkir.**

- **Buxe bi qinyet, bizewic ji mala kok û binyat.**
- **Bi nav linga xist.**
- **Bibe mişk, paşê tûrê xelkê qulike.**
- **Bavê xwe ne dîtiba wê bigota ez lawê kême.**
- **Bi rovî re gotin: Emkê te bikin padişê mirîşka dagirî û got: Ezî xwesim.**
- **Berî qatirê bikire, êfir digre.**
- **Bi zembîla hatî xar.**
- **Bizina kol elimî daniya.**
- **Bû kuriyê bûtê.**
- **Bi kerê nikane, dibeze kurtên.**
- **Bira ji birê hezkira, jinê birê nedibir.**
- **Bû noka li zinêr ketî her perçak bi derekê de çû.**
- **Bi fenê dibe binê benê.**
- **Bona xatira çû ser dînê gawira.**
- **Buhar bi gulekê nayê, lê gul nîşana buharêye.**
- **Barî girane, mezelî wêrane.**
- **Bulxur kişî bi legena, tişt neket nav dirana.**
- **Bizinê ku bi dizî werê nêrî, dê aşkere bizê.**
- **Bû gundê Husê.**
- **Bîna fisa xwe kirî.**
- **Bilbil li hemberê naxwîne heya buhar neyê.**
- **Bi kumî bavî xwe dikene.**
- **Bi meva bû şima.**
- **Bûye benîşt û li destî me hatiye alandin.**
- **Beza pisûnê heya kadînê.**
- **Bi tirê xwe re dibê wîcee.**
- **Boş nabe ku serî xwe buxrîne.**
- **Benê (werîsê) kevzêye.**
- **Ba bi bin kum ket.**
- **Barî kerê helaw be an jî top û tiving be dîsa gurê buxe.**
- **Bi seriyê min hat, lê bi yê bavê min.**
- **Bû roviyê ku, min ji mirîşkên xwe re mezinkirî.**
- **Bizin bi bizintiyê xwe, ku dimexelê şûna xwe vedide.**
- **Bi dû kunda kev mera di qunca wer dibe.**
- **Bi kulemista derê dirêşê.**
- **Ben ne bi linga ketî, ne bi sêrî.**

- **Bi dîna delava yoqle dike.**
- **Bû kirtîna gêzer.**
- **Bila heba, bila komek hestî ba.**
- **Bûne bizinê Xeîlê Eşê.**
- **Bû nimêja Weqês.**
- **Bûne ar-pûşe li serî hevdu.**
- **Bûye istiriyê kerngê, sivik derê û li paş xwe nanire, dûr-dûr dere.**
- **Bû şorba malê Hebî Hemokê, xwe li ser serî berdê tu nabînî tenak nîsk û nokê.**
- **Bila dilî bi dil be, bila doşekê me ra kevir be, balkî ber serî me ra fişkul be û orxanê ser me ra bi dew-du ciya qulbe.**
- **Bila kûnê yekî derkeve û navî me ra der nekeve.**
- **Bila zik têr, bila ji dêr be.**
- **Bila di zikî me ra de be û ne di diyê me ra de be.**
- **Bûne qiçkên Berbnê.**

<u>**C:**</u>

- **Cilê xwe ji avê derdixe.**
- **Ciyê ku agir lê nîştî dişewite.**
- **Cîranî xerap mera xwedan tişt dike.**
- **Caw bi tir_ fisa boyax nabe.**
- **Caw li cilho tim hesrete.**
- **Cîranê nêzîk ji biray dûr çêtre.**
- **Cih ji dila tenge.**
- **Cihê ku maşe lê hebe, destî xwe meşewtîne.**
- **Cada (zukakan) dipîve.**

Ç:

- **Çûkê kura be û ne çûkê bira be.**
- **Çûkek di dest de çêtirî dehan li ser darê.**
- **Çû seferê hat kerê berê.**
- **Çiya çiqas bilindin rê pê dikevin.**
- **Çû nêrî bîne, hat ku bizin zayî û dema ku li pizanê şimitî got:neile li karî bi lez were.**
- **Çiyayên bilind serî bi dûmanin.**
- **Çi bi etêra hebe wî difroşe.**
- **Çîrokên pîrê li dilê te nayên.**
- **Çawa bi te re gavike yek bi zirarêye.**
- **Çiyas rastî çiya nayên, lê hatin ne bi destê dêye.**
- **Çawîr bû bost, dijmin nebû dost.**
- **Çandinê cebeşa (zebeşan) bona nexweşa.**
- **Çû cebeşa ji bona nexweşa.**
- **Çav melûl, rê dûr nabire.**
- **Çûndin di dest mirov daye, lê hatin ne bi dest daye.**
- **Çiyayên bilind bê ba nabin.**
- **Çiqas dar bilind bibe serî naghîne ezmanan.**
- **Çiqas zêr buhaye li ciyê xwe ye.**
- **Çar yar li awekî nabin.**
- **Çakûçê osteyan zêre.**
- **Çerm di derê tenik de qul dibe.**
- **Çûm mala dewrêşa, dan ber min mastê gamêşa.**
- **Çav dibîne, dil dihebîne.**
- **Çiya bi çiya nakeve, lê çav bi çava dikeve.**
- **Çû ji ber çava, dûrket ji dila.**
- **Çi sar_germiyê min ji te heye.**
- **Çirtan (lêrî) ji şujiyê ye.**
- **Çi diçîne, tê bibîne.**

D:

- **Di dû xorta re jîn yek boşe.**
- **Demên ku te pişt xarkir, yên kevira bi serkin pirin.**
- **Dev dibê guh nabîse.**
- **Dev ji dêv namîne.**
- **Di hesîra kayê werdan.**
- **Du zebeş bi destekî ranabin.**
- **Dîkî çê di hêlînê (hêkê) de bangil dide.**
- **Destek bi tenê li çepika nade.**
- **Destê bi xêr li ser zikê têr.**
- **Dar di bin xwe de birî.**
- **Dîkê rojekê be û ne mirîşka salêkê be.**
- **Dînê ku bigrî çêdibe, lê yê ku bikene çênabe.**
- **Diranî çirûk di pelûlê de dişke.**
- **Derê (deverê) ku mihî lê tinebin, ji bizina re dibêjin Ebdil kerîm axa.**
- **Du seriyên berana di biroşkê de nakelin.**
- **Dilê tirsok sîngê gewr nabîne.**
- **Dengê defê (daholê) ji dûr ve xweşe.**
- **Derziyê hevala xîyan tê, lê direşê ber çavan nabîne.**
- **Dar bi berî xwe şêrîne.**
- **Destê reit li ser zikê peit.**
- **Def jî ya wane û gopal jî.**
- **Destî ku te nikarî gezkira tu yê maçkî.**
- **Dê û dota girte hev (şekir) kêm _ aqila înankir.**
- **Dêkê (diyê) diza du tira dike, yek ji şabûneka re û ya din jî ji tirsa re.**
- **Dest ku rabe ne kêl û mîzîne.**
- **Dînê ku dîndoq diyeye.**
- **Dest di ser desta re hene heya mala Xweda.**
- **Du kêf li awakî nabin.**
- **Dînê tazî nase, tu dînê bi kinc (cil) nasbike.**

- **Dûr here durust vegere.**
- **Dîtim ezim, nedîtim dizim.**
- **Dest desta dişan, diftilin çava dişan.**
- **Dayê buikê jinê ruhukê.**
- **Defa li ber keran, çira li ber kûran.**
- **Deng ê ezmana, nîşana barana.**
- **Derewîn carekê duxe firavîn.**
- **Di dewsa şêra, kund dike sêra.**
- **Dewê payîzê, bide ezîzê. Dewê buharan, bide neyaran.**
- **Dêw û dota şerkirn, kêm aqila bawer kirin.**
- **Dinya bi şêwre, lê bi aqilê xwe bike.**
- **Diranê derman kêş.**
- **Derdvêketî pirin, lê ne li cem hevin.**
- **Derdvêketî derdvêketiya nasdikin.**
- **Derd, derda winda dike.**
- **Derdê sêwiya girane, xiyale birçiyê-nane.**
- **Dil kal nabe.**
- **Dar bi verotinê, mirov bi gotinê.**
- **Darê bilnd nizim nabe.**
- **Daro şikesto, xaro besto.**
- **Dewran tim bi dorin; geh li jorin, geh li jêrin.**
- **Dêndara xwe avêtî pişta xwîndara.**
- **Deynekarim zêrê zerim.**
- **Deyn li te kir, çav li xwe kir.**
- **Degê daholê dike, mala dewatê nasnake.**
- **Dest-siwar li siwar dipirse.**
- **Deve û gêre (gêrik)!.**
- **Devera sol dikirin jîjû got: Pepê min jî.**
- **Destê merda, deranê derda.**
- **Dîwaro eyb û qusûr sitaro.**
- **Devê xar ken lê nabe sitar.**
- **Dew xwestin kodik veşartin.**
- **Devî zû dibe dar, xalî li seriyê merivê bê war.**
- **Dîndarbim bi mal darbim.**
- **Diyarî qespe, şûndiyarî hespe.**
- **Dinya deme, hemû kul û xeme.**
- **Dinya derwîne ji kesî re namîne.**

- **Dinya ne behs û bazare, dinya soz û qirare.**
- **Du mişk bi hev re, ji qulekê derketin, yekî gote yê din: tu ji ku hatî.**
- **Dûvê kûçik (seg) heft sala kirin qêlib, derxistin ku firkek lê zêde bûye.**
- **Dewta mîra girberbû feqîra.**
- **Diravê sipî bo rojê reş.**
- **Di şûna şêra de dixwîne pepûk û kunde.**
- **Dilîzim _ dilîzim, nalîzim _ nalîzim.**
- **Dizî encûra payîzê bêlî (xûya) dike.**
- **Di kuda zirave bila di wir de biqetê.**
- **Dev bi şîr şewtî pûfî dêwkir.**
- **Dîlan çawa digere tu jî wilo digerî.**
- **Dêkê (dayîkê) mera tim lawa nîne.**
- **Dûre bi nûre.**
- **Demek a gula yek a sosine.**
- **Dema yekîtî peydabû milet pêşve çû.**
- **Diya te îro li binê kelêbû, kê got: diya min. Eger ku diya te çêye ew çi karî, li wê derê, dike.**
- **Destê xwe mavê (ne- avêj) her qultarekê, hinek jê mar-dûpişk tê de hene.**
- **Dilî xasûwê nekeve zêve qîzê nadeyê.**
- **Dayîkê xelkê nabin ên me ra.**
- **Darê bê ber bê xêr.**
- **Diya te tu rojeke înê aniye.**
- **Dinê, nedinya dinê dît ji eşqa re bi xwe de rît.**
- **Dil kevroşko.**
- **Dilê xwe kete sergînekê heft sala bi xwe re gerand.**
- **Dest negîştê got: bila xêra dê û bavê be.**
- **Def jî pê ma, gopal jî.**
- **Deq bi duqê.**
- **Dûvê mişk li malê bi ard nabe.**
- **Dostanî germa – germa, dijimanî nerma – nerma.**
- **Demê ker bikeve, ji xwediya mêrtir tikes tineye.**
- **Demê piştê te bixure ji tiliyên te xortir tinene.**
- **Derda ji dervêketiya bi pirs.**
- **Deng ke (bi-axif) tu dicerisî, deng-meke tu dikerisî.**

- **Dar dikeve, ber kuda.**
- **Derî kilîto, nav gund cirîto.**

E:

- **Em bûn tûrek ka.**
- **Em bûn benîştê mezekê û ketin devê xelkê.**
- **Ez dibêjim rêyê hava, ew dibê hurçî hava.**
- **Em bi hevra li dora til digerin.**
- **Em bi ebe gewra (ebe boza) razî nebûn û ebe sor jî bi me razî nebûn.**
- **Ereb û tembûr, hurç û bilûr.**
- **Ezî di nav bêndera (koma) dîna de me.**
- **Em hejê gedûkê ne.**
- **Em şandin diziyê û di pirşa dan firîziyê.**
- **Em dibên em ne mêrin, dibên çend zarokên te hene.**
- **Ev jî dohnkê ji axêye.**
- **Eger tu qatirên kewranê (bazirciya) netirsîne, tu tiştî li wê dinê nabînî.**
- **Eger tu li nav tirba xew nekî tu yê xewnên bi tirs nebîne.**
- **Ew li baniya wek hevin.**
- **Ez bi te, tu bi min, em herdu bi Xwedê.**
- **Erzan kirî heban dirî.**
- **Ez axa, tu axa, kî golika bibe nav baxa.**
- **Ez mêr, tu mêr, kiye ji me yê şêr.**
- **Ez wa bikim bav bimre, ez wa bikim dê bimre.**
- **Eger ku mêjî hebe ezê bimrim.**
- **Em şîlta tevîhevkin.**
- **Ewrê gir-gir, baran jê nayê.**
- **Etar ji barî xwe naxe.**
- **Eger derse, herfek bese.**
- **Eger ne kewînê ne xwêye.**
- **Ev kenî ro nîvroye.**
- **Eger ku dilî şivên bixweze, dê têlme ji nêrî bidoşe.**

- **Eger ku dudiya bi tere got komî te ne li seriyê teye, carekê destê xwe bavêjêyê.**
- **Eger ku, masî ji dest te filitî nede dû.**
- **Ewê te tihî bibe ser kaniyê (avê) û te tihî vegerîne.**
- **Ezê te tihî bibim ser avê û bînim û tu nizanî vexwe.**

Ê:

- **Êkê arvanî min ji êş çeke?.**
- **Êgir li ser piştê vêxîn li xwe nane.**
- **Êma-amkî her demê li awkî.**
- **Ê pê zanî awa xwe hilanî.**
- **Ên destên me ra bikin, dê û bavê me ra nakin.**
- **Ê xwest rûkî reşe, ê neda herdu rû reşin.**
- **Ezet ji kera ra nabin.**
- **Ebelimil giş mêr bana, ser- sipî giş jin bana dinêyê xera biba.**
- **Ên nuh hatin ên kevin xelatin.**
- **Ê bi gû bi yê herî kenî.**
- **Ê mar pê dadayî xewkir û yê bircî xewnekir.**
- **Ê berdayî berda û li yê girêdayî da.**
- **Ê ne di şer de, şer pê sivike.**
- **Ê mera xera bibe diranî mera di pelûlê de dişke.**
- **Ê xwe di zikî gur de nêle (nahêle).**
- **Ê kin xweşe.**
- **Ên wek te bi malin, bi qiçik û jinin.**

<u>F:</u>

- **Fincek bi canî yek bi pîrî.**
- **Fîstan, bi perispana (pîna) nuh nabe.**
- **Fira kewêye.**
- **Fêdê kêçê li dengizê dibe.**

G:

- **Gur cermî xwe çenake.**
- **Geliyên kûr bê av nabin.**
- **Gulek bi tenê biharê çênake, lê gul nîşana buharêye.**
- **Gayî kûr li şûnê naxirê dimîne.**
- **Ger axa bû ker cilkê xwe çemeke ser.**
- **Geya li ser kokê xwe şîndide.**
- **Gur be;bila gur te nexin.**
- **Ger ne ji fesadan be, gur û miyan dê bi hev re biçêrin.**
- **Ger ker heşimîn ji hespa bezotir dibin.**
- **Ger dilî şivên bixweze, dê ji nêrî têlme çêbike.**
- **Ger av di golan de bimîne, dê bigemire.**
- **Gayî dîn tim golike.**
- **Ger dev ne devê teye, çima tu dengdikî.**
- **Ger mirinê nebîne bi tayê razî nabe.**
- **Ger bi xewê ba , kêsû dê mal bikra.**
- **Ger rovî xema baranê bixara, dê kulkekî xwe çêkira.**
- **Ger ku ga bikeve kêr li ser pir dibin.**
- **Gulane dew cem hemiyane.**
- **Gur hate diyara, wey li sêfîl u jara.**
- **Gurê mêşe hîn-nabe pêse.**
- **Got: Xweş xebere, belê min jê ne bawere.**
- **Gul li gulê dinire, dipişkive.**
- **Gur bi du pariya namire.**
- **Gur û hurç bûn destbira, dinya bû medî zeman.**
- **Germe cil şerme, sare cil yare.**
- **Gelî bê deng nabin, çiya bê ba nabin, mirov bê yar nabin.**
- **Gû jî ji gênime.**
- **Gotina te bi şêkir dibirim.**
- **Ger gur pîr bibe dibe pêkenîna segan.**
- **Gotina jinê dawiya dinê.**

- **Got: Tu ji kûye, got: ji mala kê zewicîme.**
- **Gora Elê, tifing bese.**
- **Gawirî qert, misilman nabe.**
- **Geh saz û geh sûz.**
- **Gotinek xweş buharek dilaye.**
- **Gerek mera cilê xwe ji avê derxe.**
- **Gul û miyê bi hev re naçêrin.**
- **Gul û sosin na pişkivin heya buhar netê.**
- **Gorî dêv yek sîlê lêdike.**
- **Gotinên te lingên bergîra dişkînin.**
- **Gû pir tevde bîn dide.**
- **Guloka dû bi dine de çû.**
- **Golik bi rêxin.**
- **Guloka gûye.**

H:

- **Hesin bi hesin dikute.**
- **Hebû miqlecîne, tinebû parsekcîne**
- **Hec bi weseka nabe.**
- **Heft avjanî keran hene, demê dikeve avê tevan ji bîr dike.**
- **Heft kufte hatin perakî.**
- **Heft lawên Tûtê hebûn ê tevî çê kûnde bû.**
- **Herîniya hespî çê li piş kêla cê.**
- **Hebûna nezana zikê zanedana.**
- **Her çêlek tê dotin, lê her giliyek (gotinek) netê gotin.**
- **Her xanek di dilê xwe da siltanek.**
- **Her sebrek xêrek pêre heye.**
- **Hesp, siwarê xwe nasdike.**
- **Heta mirinê dixebitê li kirinê.**
- **Her qazî ji aqilê xwe razî.**
- **Heya genim firîke mele şirîke.**
- **Hate kuştin, çi siwar çi peya.**
- **Hewiyek min bû ez jîr bûm, qîzek min bû ez pîr bûm.**
- **Hat ji felatê bû xwedanê welatê.**
- **Hîne marî bi çûke serî biceliqîne.**
- **Hink hinguv duxin hinek jî mêş pêda didin.**
- **Heft kulam huliye hene tev li ser hurçê ne.**
- **Heleb ne li vire lê gazê li vire.**
- **Her carê got ey pezba, dar-berê tijî biba.**
- **Her kesekî baqil (zana) serî taziye, lê ne her yekî serî tazî baqile.**
- **Hurç bi mezinî na-elimê reqasê.**
- **Hesino xwe bi xwe bi pesino.**
- **Her gundekî sergoyekî xwe heye.**
- **Her malekê kebînak xwe heye.**
- **Herdu perçeyên pişkulê wek hevin.**

- **Her ku kûçikek rewî tu kevirekî bavêjêye, dê kevir ji dinê xelasbin.**
- **Heft av di devî xwe werdan.**
- **Her por zerekê simbêl soreke wê heye.**
- **Hilma xwe ji çiyaya gewir hiltîne.**
- **Ha gû riye, ha nav çûye.**
- **Her tirek bi lawikekîye.**
- **Her carê qeherî kûnê xwe di sêlê dide.**
- **Heya bi qulê (çalê) ajot.**
- **Hespî çê zengiya nagîne xwe.**

Î:

- **Înan nekir mêr bike, mal heyştekê dewî dike.**
- **Î (kesî) ku çoya doxe ne wek yî dêjmêrêye.**

J:

- **Jor bi kirê dayî.**
- **Jîjo bi zaroyê xwe re got: herîrî ji hêrîro.**
- **Ji feqîriyê (perîşanî) mirov ji nêrî re got: keso.**
- **Ji deve de ketî, ji hop-hopê xwe namîne.**
- **Ji kera pirtir kes kara nake.**
- **Ji mêra mêr dibin, ji mêrka mêrik.**
- **Ji ser ve qubeye, ji hundir ve tirbeye.**
- **Ji ber baranê revî bin şurkê.**
- **Ji neçarî mera xatûna jî distîne .**
- **Ji neçarî mera (yek) goştî dîka jî duxe.**
- **Ji kera re tim bi bilûrê de.**
- **Ji axê pirtir, mar bi qinyat duxe.**
- **Ji xoce azane.**
- **Ji tirsa şîr re pufî dêw kir.**
- **Jê ket û bi pê ket.**
- **Ji koraye ku, tev korin.**
- **Ji ku tirsî li wir pirsî.**
- **Jin heye, mêr zêdeye.**
- **Jin stûna malêye.**
- **Jin dîwarê hundire, mêr yê dervaye.**
- **Jinê dilkir, dîwar qulkir.**
- **Ji pêl – pêloqa netirs, ji nerm – nermok bitirs.**
- **Ji were adete ji mera robete.**
- **Jin hin kila çavane, hin kula dilane.**
- **Jin; an mal û mêr, an tev û bêr.**
- **Ji bo sergîna cû Metîna.**
- **Jina ne delal çavên mêra dêşîn.**
- **Jinê ku seriyê xwe li ser du balîva bibîne kes pê nikane.**
- **Jinê çê li ber devî dergûşê bêlî dike.**
- **Jin pir bûn şîv dişewitin.**
- **Ji şîrî heya bi pîrî.**

- **Ji qirikê, yek bi don nabe.**
- **Ji bona xwedana, kevira navên segana.**
- **Ji heriyê derxist kir diriyê.**
- **Ji nîskê dike gîskê.**
- **Ji qehra şivana kûna xwe da govana.**
- **Ji qehra cîrana re kûna qiçikê (zaro) xwe derxist.**
- **Ji nexweşa re çû zebeşa.**
- **Ji xezalê bezotir tinene, rizqî xwe duxe.**
- **Ji te wêda şev-reşiye.**
- **Ji simbêla dike di riha dide.**
- **Ji bezê em nagînin lêxistinê.**
- **Ji heft berdûşa zozikek çêdibe, ji heft zozika şopikek çêdibe, ji hft şopika qopiqek çêdibe.**
- **Ji xelkê re gule, ji xwe re kule.**

k:

- **Kes nabêje kanî bavê te, tev dibên kanî diya te.**
- **Kes nabê dewî (mastî) min tirşe.**
- **Kûçika tim biqusîn nabin tajî.**
- **Kino navê li mino.**
- **Kûnê tirek nanê ciheyî maneye.**
- **Kera li cem hevdu girêde, ji hev di-elimin tir-fisa.**
- **Kurmî darê ne ji darê be, dar nakeve.**
- **Kumî Xelo dide serî Welo û yî Welo serî Elo.**
- **Kûr bajo, hûr bajo, ga mêşîn.**
- **Kurî ketin pêşiya kera.**
- **Kerê nemir biharê tê, pîrê nemir pincarî tê.**
- **Ka ne ya tebû, ma kadîn jî ne ya tebû.**
- **Kûnê reş û sipî, dê li ber gêçût bêlî bikin.**
- **Kûnê mera çiqas pîse, ji mera nabe.**
- **Kûçika nal dike.**
- **Karê rovî li cihê teng çiye.**
- **Kevir tol dibe li cihê dûz diskine.**
- **Kevir li cihê xwe girane.**
- **Kevir li kêvir keve, karê Aqûb jê derkeve.**
- **Kûçik (seg) li ber derî xwe xedare.**
- **Kerê gote tirt, min aqilê xwe girt.**
- **Ker bi kerbûnê (kerrîtiyê) xwe di rêkekê re here û bikeve ticar din têre nare.**
- **Koza berxa li ber qula gura.**
- **Kûnê xwe yê mirîşkaye, dixwaze hêlînê (hêkê) qaza bike.**
- **Ker bi temê zeterê nizane.**
- **Kiyê buxe, kiyê li xwexe.**
- **Kero mîvanê hero.**
- **Kêleke kepekî din buxe, dê bi yekî din be?.**
- **Kirês ji şeytên dibire (dike).**

- **Kunciya di çewêl de dêjimêre.**
- **Kurmênc bi dengkirin bide, xwe bi xwe gêr dike.**
- **Kefa destê min bi bîn bû ?!**
- **Kîjan kevirî rake ewî di bin deye.**
- **Kevirî hewre çîk nade.**
- **Kesî sifrê xwe li ser rê rêxitî?.**
- **Kela mêste.**
- **Kevirê koşaye.**
- **Komkir ji deriya, da xêra miriya.**
- **Kûçkî nizane birewe mêvanan tîne xwediyan.**
- **Kêl mirin, temrî sor bûn.**
- **Kerê got: kuriyê min bibe, barî min dê sivik be.**
- **Karê îro ne hêl siba.**
- **Kew li hember kêw dixûne.**
- **Ka û kizin nabin yek.**
- **Kerê xwe girêde, teslîm Xwedê ke.**
- **Kûçik ji xweşiyê pîsiye naxe.**
- **Kûçik pêle dûvî hev nakin.**
- **Kûçikî xayîn ji nişkava bi mera digre.**
- **Ker dimre kurtan dimîne, mirov dimre nav dimîne.**
- **Ker kere eger ku, xezîna paşa tev li sere.**
- **Ketinê ji keran pîse.**
- **Kes nakeve tirbê kesî.**
- **Kunî avê li rêyê avê.**
- **Kêl ê mana tijî nabe.**
- **Kumî xwe daniya û li sera digere.**
- **Kûçkî har belê xwe dibîne.**
- **Karkerê mala xwe be, şêrînê hevalê xwe be.**
- **Karê Fate-tîzêye.**
- **Kerî ketî, li newala digere.**
- **Kebanî, ger, bê meşk jî dêw bikeyîne rûn pê dixîne.**
- **Ka keça gulî qutkirî, ka kebaniya ku xwe di dengizê werkirî, ka cotariyê misas di erdê de windakirî.**
- **Kurê Mencê çû qezencê.**
- **Kerê bi tûr de rît.**
- **kerê li ber derî rît.**
- **kêndirê "benî" vira kine.**

- **Kesî ne li govendê; govend valaye.**
- **Kundir mezin bû, ustû li xar bû.**
- **Kûçikekî li ber derî girêdayî, ji sed şêrî berdayî çêtire.**
- **Kêndir di derê (cihî) zirav de diqete.**
- **Ker bi zeterê zanin?.**
- **Kevir ku ji cihê xwe tolbe, dê bi çel perçe be.**
- **Ker dê bi defa çibikin, kor bi çira çibkin, dîn bi şîreta çibkin.**
- **Kalê bê kesî, pîra bê nefsî, herdu li halê hev pirsî.**
- **Kevirê havînê bavêj qulînê.**
- **Kor korê Xwedêne, nîv kor hêviyê jînêne.**
- **Ku bê çengê min, tê bivînî rengê min.**
- **Kurmancî têre xanî (xew) jê re xêre.**
- **Kurtikî coxe, dew tine buxe.**
- **Kurê gura, ne bê bav û bira.**
- **Kuştin heye, reva mêra tineye.**
- **Kurik (lawik) heye gula bavê xwe, heye kula bavê xwe.**
- **Kuştin a mêrane, çewt a jinane.**
- **Kê mirî vegerandî, yan dilkirî.**
- **Keç û kurê malê, gula dê û bavê.**
- **Ker û gêj, guhê wan tijî qirêj.**
- **Kes weke jinê bi mêrê xwe nizanê.**
- **Kew li kundir ket, ne kundir li kêw ket.**
- **Kirîfî ku def ne dirand xêra wî çiye.**
- **Karî te Hesen Elîkiye .**
- **Kotek ji cinetê derketine.**
- **Kutikî kevin ji mertê (marc) re hilîn.**
- **kefen dirand.**
- **kale _ pîr piştê kaşa dişkînin, kaş piştê ciwanan dişkîne.**
- **Kûnê xwe yê mirîşkaye dibê bila em hêkê qaza bikin.**
- **Kar, bazingê zêriye.**

<u>**L:**</u>

- **Li ser riya Helebê li derziyê digere.**
- **Li şûna şêra, çeqel û rovî dimînin.**
- **Li kerên ketî digere, ku nalên wan jêke.**
- **Lêv ji didana li pêşin.**
- **Li ber şer kes nikare destê xwe bide simbêla.**
- **Li zikê wî da, got: ay pişta min.**
- **Law dike karê bavê, dot dike karê dê.**
- **Li ser qulê şora rûniştî.**
- **Li ser riya Heleb li nala digere.**
- **Lingên êşeka netên ser doşeka.**
- **Li devî te xwendine.**
- **Lingî xwe qasî cilê xwe dirêjke.**
- **Li kerê nîştî li kurtên digere.**
- **Lêvek li erdê yek li ezmana.**
- **Lênîştinê kerê carekê eybe (şerme) dahatin du cara.**
- **Li benda yarê bê jin ma.**
- **Li me bû etarê dimis.**
- **Lingo timî li nav gundo.**
- **Li şûna şêra duxwîne pepûk û kunde.**
- **Li rêxa buharê şimitî.**
- **Lîstikê te wek yê hurçaye.**
- **Li şûna ku dêkê (diya) min digrî bila ya wî bîgrî.**
- **Li şûnê kilde kûrkir.**

M:

- **Mîvano rûne heya êvarî, şîvê bikel heya buharî.**
- **Mihî bi lingê xwe, bizin bi lingê xwe.**
- **Mihî pêle berxî xwe nake.**
- **Miriya pir misde, tir-fisa dikin.**
- **Mirî bi xêr be, feqe bi ser de tê.**
- **Min rezek dayê, wî goşiyek tirî neda min.**
- **Mirina bi êlê re dewate.**
- **Mêş li rû bine, dê bi çel perçe be.**
- **Metirs ji çemê dike xuş-xuşe, bitirs ji yê hêdî dimeşe.**
- **Min tu li jêr û jor dît.**
- **Merî (mirov) bi findiqiya bi deriyê xelkê keve, ewê bi pana bi deriyê wî kevin.**
- **Merî li hespî xelkê siwar timî peyaye.**
- **Ma kûnê mera qawîne xelk bînke.**
- **Mar çiqas ji pûngê xûliye li ber qulê (poz) şîn tê.**
- **Mal-mala gure ne arde ne bulxure.**
- **Ma tu bi du seriyaye.**
- **Mîvan ji mîvên heznake, xwediyê malê ji herduwa heznake.**
- **Mirov pirin tev bi şaşik û kumin, hinek jî dewarî yek simin.**
- **Mirîşkê xwe bi kevokên hevala re nefirîn.**
- **Ma tu kê bifirî?!.**
- **Mirinê tu bi xêr hatî.**
- **Me ardê xwe pêt û kepeka xwe rêt.**
- **Me got: lawê axê me bû mixtar pişta me bû zinar.**
- **Morîkên qul bi etara re namînin.**
- **Merî ket golê ji baranê natirse.**
- **Mîvanê mal di gund de.**
- **Mîzînê mera bi dest xelkê deye.**
- **Min got yek, wê (wî) got dudu.**

- **Mirovê zengîn dilê xwe bi gûyî xelkê, dîsa, dimîne.**
- **Merî har bi ser kêrê xwe de bikeve.**
- **Ma destê te di bin kêvir de bû.**
- **Meriya bikuj û xwe çek (bavêj) piş.**
- **Me re ku bi mirîşka ra da û stand, hertim niklî me ra êkê di gû debê.**
- **Mar hîne bi çûke serî biçeliqîn.**
- **Masî di gola de netên bazarkirin.**
- **Merî (mirov) ê çê, nav û deng jê xelas nabin û yê pîs kul û derd.**
- **Min gotina te bi şêkir birî.**
- **Merî gîsînê bi herî hilgirt, erd pirin.**
- **Merîyê kulamcî (dengbêj) jê re heye cî.**
- **Mar dûvê xweyî qut ji bîr nake.**
- **Mala bûkê bi def û zurneye, mala zêve hajî tineye.**
- **Me ra rêyê giştî şaş dike, lê rêyê devî xwe şaş nake.**
- **Malm yê tembel berî yê zalim xera dibe.**
- **Min daye nav avê, ha giha çogê ha giha navê.**
- **Malê mera hin buheşte hin dojehe.**
- **Me got şêr, derket roviye.**
- **Malê pîrê ji mala mirî çêtire.**
- **Mezinê gura be û ne çûkê bira be.**
- **Me ra li cem kaniya tihî nabe.**
- **Mal bê ard dibe, lê bûk bê benîşt nabe.**
- **Mirîşkê nuh rabin hêkê hesinî dikin.**
- **Malê ne ji yî çê re bike û ne ji yî xerap re.**
- **Merî ku bi xwe bikeve nêşe.**
- **Mêr lêmiştin, jin golin.**
- **Mirov bi pirsê diçe qursê.**
- **Min bûkek anî bi lez, sivika male dîsa ez.**
- **Mir îşa reşe hero ne xweşe.**
- **Masî ji sêrî de digemire.**
- **Mêre li gotinê, jin li sira mirinê.**
- **Mirin teva dike yek.**
- **Mirinê kûçika hat, di davê mizgefta de gû dikin.**
- **Mûş xwemûşe, pişta wî alqûşe.**
- **Mêrê du jina bi xwe re dijmine.**

- **Meriyê xerîb kore.**
- **Mala min li pişta mine.**
- **Mûja ji dûvka dikin.**
- **Mera li hember te avis dibe.**
- **Merî çû gunda, payê xwe hinda.**

N:

- **Ne gundê bê şivan û ne mala bê mêvan.**
- **Ne ji defê re dibe û ne jî ji zurnê re.**
- **Nanî xwe neke tûrkî hevala.**
- **Ne ker ket ne hîz dirî.**
- **Navî te li bin dûvî kerê yazikirin e (nivîsandin e).**
- **Nanî genimî di zikî her yekî de namin e.**
- **Nivşte çi kelê Xwedê ne hêştê.**
- **Navê yekî derneket çû di seriyê kaniyê de rît.**
- **Nîra lê badidin.**
- **Ne gundê bê rez, ne konê bê pez û ne jî mirovê bê ez û ez.**
- **Nîsanê dew li cem hemûyan pîsanê.**
- **Ne li mala min e nizane bihalê min e.**
- **Nanê şil ketî zik.**
- **Ne li ber cavê min, dûre ji dilê min.**
- **Nîvî mêraniyê bi revêye.**
- **Ne sala bê buhar, ne pîra bê guhar.**
- **Navî girane, mezelî wêrane.**
- **Ne xema mine, ne dema mine, qîr.. qîra benîştê min e.**
- **Ne sora ber agira, ne rinda bê çira.**
- **Namirim tîra pêra, dimrim dîlber pêra.**
- **Nan ast, xeber rast.**
- **Ne duxe û ne dide hevala, genî dike davê newala.**
- **Nîsk nokê me bi hev re nakelin.**
- **Nav ê mine, xwerin a wane.**
- **Nav didanê min negirt.**

P:

- **Pezê bê şivan, gur lê civiyan.**
- **Perispanî sipî li yê reş nexe.**
- **Pirêzê te bi genim be, çûk dê ji Hemayê werin ku lê biçêrin.**
- **Pere gemara destên camêraye.**
- **Pez bê şivan nabê.**
- **Pisîk neyî li male, mişkî belebane.**
- **Pisîk li male, mişkî ebdiruhmane.**
- **Pera bi gurzke û jina pirske.**
- **Palûtek nare kûnê.**
- **Pîrek çûn hewar, zilam ketin kewar.**
- **Pîşê we bax û bustan be, paş we agir û dûman be.**
- **Pezê ku ji kerî biqete para gure.**
- **Pîr bû ji bîr bû.**
- **Pîra jîr şîrê xwe narjîne.**
- **Pir şora, ker dan gura.**
- **Pezê bê şivan, şivanê bê seg, mal lê dibe talanî.**
- **Pişkul çûn bajêr bûn leblebok.**
- **Pezê bê şivan e.**
- **Pîrek di reşiyê de, qîzek di xweşiyê de.**
- **Pîrê nemir pincarî tê, kerê nemir buharî tê.**
- **Palte, simbêla nabire.**
- **Pînkê mera ji qesrê xelkê çêtire.**
- **Pere pêşin de, mal pêşin de.**
- **Porî me diweşe.**

Q:

- **Qîz embarên pîvazane; çiqas te hêşt wiqas digemirin.**
- **Qîz wek lepê heriyêne her çilpikek bi derekê dipijiqe.**
- **Qeşmer bi civatê dikene û civet bi wî dikene.**
- **Qazik digere, qapaqê dibîne.**
- **Qîret bikin ji fikrê kerê, ji eslê xwe qet danagerê.**
- **Qîza fedok bi gundekî, xortê şermok bi kundekî.**
- **Qurşî xweyî sipî ji rojên reş re veşêre.**
- **Qumçî zêrî xwe nas dike.**
- **Qiçik ku negrî dê çicik nake dêv.**
- **Qulpan bi hêkan vedikin.**
- **Qatî jor bi kirê dayî.**
- **Qiçikî bi çûk li ser tirbê xwe dilîze.**
- **Qusûr a çûkaye lêborîn ya mezina ye.**
- **Quruş tim çel pereye.**

R:

- **Roviyekî xerap ku bigere ji şêrekî rûniştî çêtire.**
- **Rovî têre, tirî tirşe.**
- **Rovî neçû qulê kaşanek bi dûvê xwe xist.**
- **Rihî dibe bost, dijmin nabe dost.**
- **Rezîlî li quto dewate.**
- **Rind bû û bi min û gund bû.**
- **Rojê çû ava venagerê.**
- **Rûnişt li germa rabû li serma.**
- **Rojê xweş di sibê re xûyaye.**
- **Reş bi beş kenî, beş bi boş kenî.**
- **Rizqî kund bi xwe tê.**
- **Riyê mera ne hesinin.**
- **Rêkê dipîve.**
- **Rovî negihîşt tirî got: Bila xêrê dê û bavê be.**
- **Rovî negîşt tirî got:Tirşe.**
- **Ron di tûra de netê veşartin.**
- **Rojin hilhatine û neçûne ava hene?.**
- **Roviyê ku ji mirîşkên xwe re mezinkiriye.**
- **Ronê me bi îzê me ve.**
- **Rojek êkê bi seriyê sêwiya keta, golikan bi seriyê kaniyê de rêxkirin.**
- **Roja dûman, kêfa guran.**
- **Ronê ku ji axê brief bûye.**
- **Riwê wî bi nanê germ re nakene.**

S:

- **Serî te bi ard be û tu bêjî ezî ji êş têm, ez ji te bawer nakim.**
- **Silav li miyê ye ne li riyê ye.**
- **Siba lîtirê encûra, dê were du qurûşa.**
- **Serî xwe neke her hefsarekî.**
- **Sêveke û kirine du perçe.**
- **Seriyê mêra çiyayên bi dûmane.**
- **Serîk şortane, pêlek xizane.**
- **Saqo li yaqo.**
- **Selûr-pelûr ketin paş belûr.**
- **Sîfîlî "perîşanî" kirasekî kine, kirasekî ji êgire.**
- **Serî ku nêşe çekiya nadin ber.**
- **Serî ku nêşe kundir jê çêtire.**
- **Seriyê mêrê çê her bi mij û dûmane.**
- **Sirtên bilind vê ba nabin, newalên kûr vê av nabin, seriyê mêrên çê vê êş nabin.**
- **Seina (zerka) min neşkî lê çingiya.**
- **Seriyê çel newalî, newalek dibere û serî heft şora şorek dibere.**
- **Seriyê ku ji dê derket nema vedigerê.**
- **Sîngî tirsok vehesê nabîne.**
- **Sal, mîna hawîşa tên û diçin.**
- **Serî mera ku, li ser-heda nekeve mera şiyar nabe.**
- **Serî mera ku, li kevirî ezîziyê nekve mera baqil nabe.**
- **Ser çoyî xwe vedide.**
- **Sê ar hene: Ar, eşq, sîfîlî arî ser êrê.**
- **Sozêd kevin malê mera xera dikin.**

Ş:

- **Şêr şêr e çi jin e çi mêr e.**
- **Şêr kal bibe dibe pêkenîna roviya.**
- **Şev ku çiqas reş be tukê jê reştir be.**
- **Şor bûn, şorbe nebû.**
- **Şerî no "xort" rev gereke.**
- **Şekir li devî te.**
- **Şûjinê ber cavêd xwe nabîne, derziyê ber cavêd hevala dibîne.**
- **Şand diziyê di pişt re da firîziyê.**
- **Şerî hat ber derî li ser serî.**
- **Şor-pir bayî kur.**
- **Şerê sibê ji siwarbûna êvarê çêtire.**
- **Şeva reş li êvarê diyare.**
- **Şeva tarî xelatî mêrane.**
- **Şerî wehşa li nav garisî me bibe!.**
- **Şor ji mirdara, sipî ji Qepala.**
- **Şorê durust kevçiyek zihêr vêreye.**
- **Şor-nêre.**

T:

- **Te gihande ga û masî.**
- **Tajî ku bi zorê here awê, dê çi awê bike.**
- **Tir bi dîna çejin û dewatin.**
- **Ti gul bê mit "sitirî" tinene.**
- **Tim bociya biqusîn nabin tajî.**
- **Tiştê dûre bi nûre.**
- **Tevirekî bê dûve.**
- **Tevî dosta cot bike, ariş-vêriş neke.**
- **Teyir (çivîk) hemû dijminê kewê ye, kew dijminê cane xwe ye.**
- **Tuyî bûye roviyê ku, li Ferêt guhdarî dike.**
- **Tûrikî maneciya qule.**
- **Tuyî bûye xwediyê miş mişê.**
- **Tu ne li mala min e, nizanê bi hale min e.**
- **Tuyê bûye nasa meqesê.**
- **Tuyî bûye mirîşka hêk pêre.**
- **Tu bî tu komirê xwe neşewtîne, yên loma bikin pirin.**
- **Te çima, wek kuriyê buharê, poz rakirî.**
- **Tu wek ava bin kayêyî.**
- **Tiliyên te giş ne wek hevin.**
- **Tu yekê zanî û duhan nizanî.**
- **Te çi çand, ewê şîn bibe.**
- **Ti dar serî xwe gihîştine ezmana hene?.**
- **Ti gelî bê deng bûne.**
- **Tirî li tirî dinêre reş dibe.**
- **Tu defeka (daholeka) bê dengî.**
- **Tu dixwazî tirî buxe an bekcî kutekî.**
- **Tu karî bi zorê hespê bibî ser avê, lê tu nikarî bi zorê avê bidiyê.**
- **Tuyî bûye kalê Piço.**
- **Te dibînim bi bîra xwe tînim.**

- **Ti agir bê dûman tine ne, ti dûman bê agir tine ne.**
- **Tê bibêjî min mêrekî xwe kirî.**
- **Ti ker ku buharê nezirin hene?.**
- **Tu wek pîrê milik-dase.**
- **Tu yê bûye pîra çînciqle.**
- **Tu li paş kerê hat dîtin.**
- **Tu yî bûye golikê enî-beş.**
- **Teneyek cihe narê kûnê te.**
- **Tu yî pêle kelekan dike.**
- **Te pêle textê çirûk kir.**
- **Tepên te wek ên jinebiyan e.**
- **Tu bû erebê tir kirî.**
- **Tu bû heyva çejina.**
- **Tu wek kerî ne ziriye.**
- **Tu yî bûye Hesê kose.**
- **Te bi destê xwe kir, tuyê bi ustûyê xwe bikşînî.**
- **Tew dilo, dara bê çilo.**
- **Tukê bi hêlkê Xwedê bigrî.**
- **Tirpa sêrek bikin.**
- **Te sêwiyek li kuderê dît, seriyê wî berjêr bik.**
- **Ti seriyên kêl di bin kuman de tinene.**
- **Te îro ne bi min, min ji duh ve ne bi teye.**
- **Tiştên dilan nayên milan.**
- **Tu yê bêje ku min jehir "zihêra" marê reş daye wî.**
- **Tu yê bêje ku min nan xwarî, wî perçe.**
- **Te cavê şeytên kor kir?!.**
- **Tu yê li Edenê avê vexî.**
- **Tu yî bûyî şopikî dewata.**
- **Tu yî bûyî gayî zexel.**
- **Tu xwe li ber baranê şil dikî.**
- **Kevirî ku ew lê birî tavên buharê nikare pak bike.**
- **Tu yê bêjî ku ez goştî piyêd xwe dixum.**
- **Teyaqa didin ber dil.**
- **Tokî şeytên bi ustûyê şeytên dikeve.**
- **Tumehî gû bi mera bi xardin dide.**
- **Tu li çi bigerî tu yê wî bibînî.**

V:

- **Vir bi kavirane.**
- **Vir "derew" bi qoçin.**

W:

- **Wek roviyekî ku ji çiyakî qehriye.**
- **Wek wê kerî ku çov li nav cavan ketî.**
- **Wek marî bin zik zere.**
- **Wek kêrkiyê seqere.**
- **Wek nîskê Tata ye.**
- **Wek tirê di ber gû re ye.**
- **Wek nokê çaqiriye.**
- **Wek encûrê keraye.**
- **Wek qatirê çamûşe.**
- **Wek wî masî di golê de ku, av ji ser qutkirine.**
- **Wek avê bin kayê ye.**
- **Wek findiqêye.**
- **Wek dermûçankî destaraye.**
- **Wehşî (hurçî) bi serî xwe ye.**

X:

- **Xwedê gûza dide merî bê diran.**
- **Xult axê dikole, bi nav çavê xwe dike.**
- **Xwedê bide ji xet-nîvê dide.**
- **Xwediyê sebrê bû mîre Misirê.**
- **Xwedê çiya dibîne, berfê lê dibarîne.**
- **Xwedê mera bi kesê axnemez de nêxîne.**
- **Xanî wî wek mizkeftaye.**
- **Xar rûne, rast dengke.**
- **Xwîn nabe av.**
- **Xanî-loqkirî dilopa nake.**
- **Xwedê nanî şil neke zikî kesî.**
- **Xwedê royê li mera nebê ava, li binî Mîrka.**
- **Xêr li mera dibin xeyar.**
- **Xençera royên reşe.**
- **Xatûna ling bi paçike.**
- **Xwedê heye xem tineye, kevçî heye dew tineye.**
- **Xetê xar ji kerî mezin daye.**
- **Xira nebe çê jî nabe.**
- **Xebera xwe bibêj, pişt re birêj.**
- **Xaya xêra, rebena dêra.**
- **Xem kûre, mûm buhaye.**
- **Xewa pir-giran, merî ze`f-nezan.**
- **Xêr tê bi rêz, şev tê bi hêz.**
- **Xastin rû-reşiyeke, nedan du rû-reşîne.**
- **Xala xarzî rakirin, ama birazî.**
- **Xeta xar ji gayê pîr deye.**
- **Xeberê mezina, neşê berana.**
- **Xalî li seriyê tekim.**
- **Xêra bavê, bi tiliyê merayî kul de mîznakin.**
- **Xwe kirî tire başaqciya.**
- **Xemla tenê bi xwedana.**
- **Xaska diya te li şûna te tirek xwe kiriba.**

Y:

- **Yê ku bulxur (girar) çand jî mir.**
- **Yî te cane û yî me bacane.**
- **Yê têr li hundir rûnişt û yê birçî li ber baranê şilbû.**
- **Ya ku me zanî jî me ji bîrkir.**
- **Yî dikişîne zane.**
- **Yê ku direve jî gazî Xwedê dike û yê dide dû jî.**
- **Ya ku ziman dibire, şûr nabire.**
- **Ya kin ji ya dirêj çêtire.**
- **Yên nuh hatin, ên kevin xilatin.**
- **Yek ne dizane li pêş te bimeşe an li pey te.**

Z:

- **Zêtê li êgir dike.**
- **Zerika min neşkî li çingî.**
- **Zêrî xweyî sipî, ji rojên reş re ,bihêle.**
- **Zêr bi zêr bûna xwe motacî kepekê dibe.**
- **Zikê têr haje yê birçî tineye.**
- **Zaro negrî dayîk memk a nake dêv.**
- **Zîno bi Siltanê û Zelo bi leganê.**
- **Zirar ji cersiyê çêtire.**
- **Zaroyî bi tenê arvanê xelêye.**
- **Zik têr dibe, çav têr nabe.**
- **Zimankinî ji destdirêjî çêtire.**
- **Zerika min çelqî lê nerjî.**
- **Zor gêzera hildike.**
- **Zil-zil komkir mil-mil belakir.**
- **Zimanê xwe birî, ciyê xwe kirî.**
- **Zimanê sore, pêşî ne geliye ne zihore.**
- **Zikekî zozanî xira dike maleke mêranî.**
- **Zimane, ne kaşe ne kendale.**
- **Zimanê têr tim birçiye.**

Nifr:

- **Avê reş bi çavêd te de were.**
- **Agir-dêpî ji te rabe.**
- **Ar (agir) bi bedenê te keve.**
- **Agir bi te keve.**
- **Çoyî te li dîwêra keve.**
- **Çavê te birjên.**
- **Çav bi teve li ba bibin.**
- **Di canî te de bi kulek ji kula leg-lê be.**
- **Derdekî bê derman bi te keve.**
- **Di canî te de bi çiqinê mara be.**
- **Di çavên te re bi derkeve.**
- **Ez ji ten e razîme Xwedê ji te ne razîbe.**
- **Ez li bîra gola hişînim ku tu herî û venegerî.**
- **Ê di navê me de di navê te keve.**
- **Gullîlkê te bi çavê te ve li ba bin.**
- **Gulîlkê te birjên.**
- **Heft qede bi te kevin.**
- **Heft qurşîn li te kevin.**
- **Jehra marî kor be.**
- **Kurm di te kevin.**
- **Kurmê kor di te kevin.**
- **Kurmê ser reş di te kevin.**
- **Kirasî teyî bi xwîn ji min re were.**
- **Makînak bê nimre li te keve.**
- **Marekî bê jehir bi te dade.**
- **Nan bi xezalbe û tu bi tajî be.**
- **Qurşînê seybê li te keve.**
- **Quran bi te keve.**
- **Qurşîn li dilê te keve di gurçikê te re bi derkeve.**
- **Şûna seriyê te bi geliyê şiyê be.**
- **Text-tacî te wergere.**
- **Tu ji her çava de kor bibî.**

- **Tu li ser linga herî, ser piştê vegerî.**
- **Tu ji wî ma, kes ji te nemîne.**
- **Tu were kuştin, neyê şûştin.**
- **Tu hefin-definî bibî.**
- **Tu ji gur birçîtir be, ji mar tazîtir be.**
- **Tu du kirasa li xwe nebînî.**
- **Tu qiçikên nêr û mê di mal de nebînî.**
- **Tu bi dîwara bigrî.**
- **Tu herî can-were bi jan.**
- **Tu li paş xwe nenirî û neb ê wer law, tim bêje were lê.**
- **Tu ser-ber herî.**
- **Tu bi ser kêrê xwe de bi kevî.**
- **Tu di axê sar bî.**
- **Tu ti miraza nebînî.**
- **Tu mirdar herî.**
- **Tu dêris bibî.**
- **Tu di mala xwe de nebînî bûk û zava.**
- **Tu xêr-xwaşîyê ji canî xwe nebînî.**
- **Tu hûr be li Kêrbela be.**
- **Tu li pê be li tirbê be.**
- **Tu di xerafak bê av werbî.**
- **Tu di tirbê xwe de çûç rûnî.**
- **Tewkê te di nav lingê te de be.**
- **Topa Siltan Silêman lit e keve.**
- **Tpoek li nav çavê te keve, tu tort-belayî bibe, hinek bibên (bibêjin) hebû hin bên (bêjin) tinebû.**
- **Tu mîzê lawî nêr li ser dawê xwe nebînî.**
- **Tamar-tamarê te ji erdê hilbin.**
- **Tu bi denga min nasbikî.**
- **Tu li pê bî goştî te li erdê be.**
- **Wek ku ez ji te razîme Xwedê ji te razî be.**
- **Xwedê merî birçî têr neke.**
- **Xwedê te têr-tijî neke.**

(Tştik û Mamik):

1- dare, li ser darê hinare, li ser hinarê kopale, li ser kopêl riste, li ser ristê kulmiste. (Teşî) ye.
2- Kumê hûtik tijî nûtik. (hejîr) re.
3- Senderûk ser senderûkê, kilît di destê bûkê. (Destar) e.
4- Qasimê çû serê lat, lat anî xwar. (Dozan) e.
5- Apê te tê ji deştê, barek sitirî li piştê. (Jîjo) ye.
6- Binî di erdê deye, nîvî di kerê deye, serî di te daye. (Genim) e.
7- Kevir-kevirê sultanî, min li dora gund danî. (Erd) e.
8- Çi xaniyek damiştî, bilbil tê de rûniştî. (Dev û ziman) e.
9- Li ser refikê didê defikê. (Çire) ye.
10- Bi şev bûke bi ro pepûke. (Çire) ye.
11- Qutiya hec Bekir, kesî venekir. (Pîreka avis) e.
12- Fincan dor bi deq, heya Şam û şerq. (Heyv û stêr) in.
13- Qesreke sipiye, bê deriye. (Hêk) e.
14- Bi banî ketim du gulên geş, bi banî ketim du marê reş, bi banî ketim meydana xweş, bi banî ketim ev zala hûta. (Herdû çav, Birûh, Enî, Por) in.
15- Li latê (kêvir) xîn naşkê, li avê xîn dişke. (Pel) e.
16- Li latê (kêvir) xe dişkê, li avê xe naşkê. (Hêk) e.
17- Ne çandî li ser pişta nezayî, nezayî li ser pişta nelebitî, ne lebitî li ser pişta ne tebitî. (Xoyê, qatir, pir û av) in.
18- Ser text, bin text, di nîvî de Pîrek bê bext. (Kûse)e.
19- Delo dariye, bîr paçiye, av xuliye, eger tu zanibî çiye. (Kil) e.
20- Serî di te daye, kok di diya te daye. (Memik)in.
21- Ker zirî, pişkul firî. (Tifing) e.

22- Şîrano li darano, darano li çar ling, çar lingo bi rêket, du lingo bi pê ket, vîz-vîzo bi dorê ket. (Etarê Tirî) ye.

23- Hilindir milindir law ji bavê bilintir. (Agir û dûman) e.

24- Reşe, ne jine ne bizine, kufta dike lê ne jine.(Kêzik) e.

25- Du-mîzok, du-mîzok, dumîzok. (Du mihî, zok) e.

26- Bi riya bi dar vaye. (Derî) e.

27- Apekî min heye bi riya bi dar veye. (Derî) e.

28- Apekî min heye tirbê xwe bi xwe dikole. (Dilop) e.

29- Sor û kurkirî di bin te de ramedekirî. (Doşek-nivîn) e.

30- Lêxe lêxe xedar dibe, guh bade dimre. (Papor) e.

31- Wî alî dar, wî alî dar, di ortê de segekî har. (Cercer) e.

32- Dor dar, qul hezar. (Bêjing) e.

33- Bi rêve derê paş xwe nanire. (Rê û çem) in.

34- Şev reşe, şûv reşe, mihî qembere, berxî li bere. (Zebeş) e.

35- Çûm gundekî mirov tê tine, min goşt xar hestî tê tine. (Zaro şîr dimije).

36- Sê pênc panzde û dudu hevde û sisê bîst. (Bîst) e.

37- Kîskê sorik, tijî morik. (Hinar) e.

38- Tiştekî min heye, evqas ka ye. (Ka) ye.

39- Di keve qulê ne mare, li ser du hêka ye ne kevoke, kurtan li sere ne kere. (Kîre-xire; çûka necêre).

40- Takê (dara) deştê ordek li ser piştê. (Garsî sipî) ye.

41- Şiva ter.. hilger. (Mar) e.

42- Çiqwas kûnê misde, kayîkê dike. (Meqes) e.

43- Şikefteke min heye tijî golikên enî beşin. (dev û didan).

44- Biroşeke min heye tijî dolmeye, ez tol dikim.. tol dikim, ew narije. (Hinar) e.

45- Kalekî min heye bi riya bi darvaye. (Derî) ye.

46- Tu çiqws jê bibî ew kûr û fireh dibe. (Kort) e.

47- Sê kalin, dudu bi kincên (cilên) reşin, yek bi cilên sipiye, ew dikevin şikeftê. Dudiwê reş dertên, yê sipî dernê. (Dendika cebeş) e.

48- Ka çû ma nok. (Ka û nok) e.

Mak*:

1- Eve lev (eve lem), deve lev, qûşo qember, çeltîk çember, mişko ember, tozil berber, hincik mincik, luibî cuicik, porî hincik, ketî quncik.

2- Pişkul, pişkul devê pişkul, diçêrînim, dimeyînim, avka zengê, xulxul bengê, gul fîdankê.

3- Yekê dukê dimoze, şemşê qutê repoze, kêçê mêçê hilqeçê, qere qoçik kuspeçik.

4- Hêvê hêvê, dendik sêvê, piş malanê, tulltek nanê, ez bi heyranê (qurbanê).

5- Hiştirek (deveyek) tê ji binê gulê, bi xum û xuşe, nav şeqa tijî kurm û kêze, kî dengê silê Fat gemarê gezkê, şekirê Şamê, gur-gup.

6- Kî dengkê-mengkê, silê Fatê emkê (teimkê).

....

(*) jimartina endamên lîstikê û ka wê maka kê bê; ji bo ku, ewên din xwe veşêrin.